

A background image showing a group of teenagers outdoors. In the foreground, a young man with brown hair, wearing a blue t-shirt, is pointing at a tablet held by someone in a red shirt. Next to him, a young woman with long brown hair, wearing a light-colored jacket, is looking down at the tablet. Another person in a plaid shirt is partially visible behind them. The background is a soft-focus outdoor scene with trees and sunlight.

JONGEREN EN

ONLINE VEILIGHEID

Over risicovol mediagebruik van reformatiorische jongeren en de rol van hun ouders

2018

kliksafe

iedereen veilig online

COLOFON

Het onderzoek 'Jongeren en online veiligheid' werd uitgevoerd in opdracht van internetprovider Kliksafe.

In bibliografieën, literatuurlijsten en bronvermeldingen kan als volgt naar dit rapport verwezen worden:

Over risicovol mediagebruik van reformatorische jongeren en de rol van hun ouders, Nunspeet, Kliksafe, 2018.

Realisatie

- **Onderzoek en tekst:** drs. K. (Jeroen) van der Laan MEd
- **Adviseur:** dr. Annemarie van Oosten, Universiteit van Amsterdam
- **Dataverzameling:** The Choice marktonderzoek & advies te Amsterdam

Over Kliksafe

Kliksafe is een Nederlandse internetprovider die gespecialiseerd is in veilig internet. Kliksafe helpt particulieren, scholen en bedrijven de mogelijkheden van internet te benutten en tegelijkertijd ongewenste informatie te weren, onder andere door middel van dynamische contentfiltering. Het beleid is gebaseerd op Bijbelse waarden en normen.

E-mail: communicatie@kliksafe.nl

Website: www.kliksafe.nl

Postadres: Postbus 168 - 8070 AD - Nunspeet

Bezoekadres: Galvaniweg 14 - 8071 SC - Nunspeet

Telefoon: 0341 - 274 999

Perscontact

Voor inhoudelijke vragen over het onderzoek:

Bert Jan Peters - Algemeen directeur Kliksafe B.V.

Email: bjpeters@isp.kliksafe.nl

Telefoon: 0341-274995

INHOUD

Colofon	2
Voorwoord	5
1. Inleiding	6
1.1 Onderzoeksopzet	6
1.2 Focus van het onderzoek	7
1.3 Rol van de opdrachtgever	7
1.4 De representatie van 5-puntsschalen	7
1.5 Leeswijzer	7
2. Highlights	8
2.1 Apps en websites	8
2.2 Informatie achterhouden voor de ouders	8
2.3 Wachtwoorden doorgeven	8
2.4 Omgang met sociale media	8
2.5 Online communiceren over lichaam en seks	8
2.6 Sexting	8
2.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen	9
2.8 Het inschatten van online risico's	9
2.9 Praten over het gebruik van online media	9
2.10 Manieren van praten	9
2.11 Praten over schokkende beelden	10
2.12 Afspraken en regels	10
2.13 Parental control-software	10
3. Analyse subgroep reformatorische jongeren	12
4. Online risico-gedrag	24
4.1 Veel gebruikte apps en websites	24
4.2 Informatie achterhouden voor de ouders	24
4.3 Wachtwoorden doorgeven	25
4.4 Omgang met sociale media	26
4.5 Online communiceren over lichaam en seks	27
4.6 Sexting	29
4.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen	31
4.8 Het inschatten van online risico's	32

5.	Ouderlijke mediatie.....	35
5.1	Praten over het gebruik van online media.....	35
5.2	Manieren van praten over online mediagebruik	36
5.3	Praten over schokkende beelden.....	37
5.4	Afspraken en regels.....	38
5.5	Parental control-software	39
6.	Aanbevelingen voor ouders.....	40
	Praten, praten, praten.....	40
	Word niet boos.....	40
	Maak je geen zorgen over gebrek aan kennis (maar...).....	40
	Maar blijf je wel goed informeren.....	40
	Toon er begrip voor dat je kinderen niet alles willen vertellen	40
	Kies de juiste manier van praten.....	41
	Zorg dat compromitterende beelden niet doorgestuurd worden	41
	Zie toe op het naleven van afspraken en regels.....	41
	Bijlage A - Vragenlijst.....	42
	Bijlage B - Tabellen.....	56

VOORWOORD

Vorig jaar hebben wij onderzoek gedaan naar de online veiligheid van jongeren. Wat doen ze zoal online? Hoe brengen ze hun tijd door en wat zijn hun ervaringen? En als die ervaringen negatief zijn, hoe gaan ze daar dan mee om? Welke dingen zien ze liever niet, en hoe gaan ze om met sexting? En in hoeverre zijn ze zich bewust van online risico's en maken ze hier afspraken over met hun ouders?

Dit jaar, in 2018, hebben wij het onderzoek herhaald, dit keer onder reformatorische jongeren. Een groot deel van onze achterban komt uit deze hoek. Voor Kliksafe is het een belangrijk onderdeel van de missie om klanten van goede informatie te voorzien, en tips te geven die bijdragen aan hun online veiligheid. Daarom was het een logische stap het onderzoek uit 2017, onder jongeren in heel Nederland, nog eens te herhalen. Zo kunnen we tips en informatie geven die echt aansluit op de dagelijkse praktijk.

Het onderzoek is uitgevoerd door Jeroen van der Laan, practor digitale didactiek, de aangewezen persoon voor deze klus. We zijn heel blij met zijn bijdrage en de kwaliteit van het onderzoek.

Bert Jan Peters

Directeur Kliksafe

1. INLEIDING

Er is al veel onderzoek gedaan naar het mediagebruik van kinderen en jongeren, ook in relatie tot online veiligheid. Het gaat dan bijvoorbeeld over porno, geweld, commerciële beïnvloeding, identiteitsdiefstal, excessief mediagebruik, sexting en online pesten. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen risicovol mediagebruik enerzijds en de rol van de ouders anderzijds bij de groep reformatorische jongeren.

Wat doen ouders om de risico's te beperken? Wat werkt wel en wat werkt niet? Om welke risico's gaat het eigenlijk? En welke ervaringen hebben kinderen en jongeren daar zelf mee? Daarover gaat dit onderzoek.

1.1 Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestond uit een vragenlijst die online is afgenomen bij 880 jongeren van 12-17 jaar, statistische analyses, en interpretaties van de resultaten. Hieronder iets meer over de opzet van het onderzoek en de gevolgde werkwijze.

De vragenlijst bevatte circa 40 vragen, soms met vaste antwoord-opties, soms met open (sub)vragen en soms met stellingen waarop gereageerd kon worden (op een 5-puntsschaal van 'helemaal mee oneens' via 'neutraal' tot 'helemaal mee eens'). Zie bijlage A.

De vragenlijst heeft een sterke ontwikkeling doorgemaakt. We begonnen met een vragenlijst van het lectoraat Nieuwe media, van de onderwijsinstelling Driestar Educatief. Op basis hiervan ontwikkelde Henk Boeke van Bureau Jeugd & Media een nieuw onderzoeksinstrument. Dit instrument werd aangepast aan wetenschappelijke vereisten door dr. Annemarie van Oosten van de Universiteit van Amsterdam.

Het veldwerk werd uitgevoerd onder 880 jongeren tussen 12 en 17 jaar, in november 2017, via een steekproef onder leerlingen van reformatorisch voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. De dataverzameling vond plaats door middel van de CAWI-methode (Computer-assisted web interviewing). Om het onderzoek te kunnen vergelijken met het onderzoek uit 2017 is het aantal respondenten teruggebracht naar 638.

De steekproef (638 jongeren) is representatief voor de Nederlandse bevolking van 12 tot 17 jaar:

- geslacht (j/m) en leeftijd (12-17 jr) zijn gelijk verdeeld;
- ongeveer 32% volgt VMBO of MAVO;
- ongeveer 43% volgt HAVO of MBO;
- ongeveer 22% volgt VWO;

Het onderzoek (inclusief het veldwerk) werd uitgevoerd door Jeroen van der Laan. Hij voerde dit onderzoek uit op persoonlijke titel, maar is daarnaast werkzaam als practor digitale didactiek & mediawijsheid aan het Hoornbeeck College en was eerder verbonden als onderzoeksmedewerker aan het lectoraat Nieuwe media in vorming en onderwijs van Hogeschool Driestar Educatief. In dit onderzoek gebruikte hij werk van dr. Annemarie van Oosten, werkzaam bij de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen, afdeling Communicatiewetenschap (programmagroep Youth & Media Entertainment), aan de Universiteit van Amsterdam. Zij verzorgde destijds de definitieve formulering van de vragen. De basis voor de teksten uit dit rapport is gelegd door Henk Boeke van Bureau Jeugd & Media.

1.2 Focus van het onderzoek

In principe werden alle relevante aspecten van online mediagebruik bevraagd. De analyse die daarop volgde, richtte zich echter vooral op risicovol gedrag. Vervolgens werden de resultaten gerelateerd aan 'ouderlijke mediatie', oftewel de manier waarop ouders aan mediaopvoeding doen. Wat werkt wel en wat werkt niet, qua mediaopvoeding? En wat is kenmerkend voor de reformatorische groep? En in hoeverre verschilt deze met de gevonden conclusies uit 2017?

1.3 Rol van de opdrachtgever

Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van internetprovider Kliksafe. De betrokkenheid van de opdrachtgever bleef beperkt tot het formuleren van de onderzoeksopdracht ('Breng het online gedrag van jongeren in kaart, en concentreer je op de veiligheidsaspecten') en het fiatteren van de - wetenschappelijk gemotiveerde - keuzes en beslissingen van de onderzoeker.

1.4 De representatie van 5-puntsschalen

Sommige vragen werden geformuleerd als stellingen, waarmee je het meer of minder eens of oneens kon zijn, op een 5-puntsschaal, variërend van 1=helemaal oneens, via 3=neutraal tot 5=helemaal eens. Het resultaat is een gemiddelde van alle antwoorden. Bijvoorbeeld: als één respondent reageert met 'neutraal' (3) en een andere respondent met 'helemaal mee eens' (5), dan zijn ze het dus gemiddeld 'een beetje eens' met deze stelling (gemiddelde score: 4).

1.5 Leeswijzer

Het rapport laat zich als volgt lezen:

- **2. Highlights** geeft de belangrijkste bevindingen van het onderzoek weer;
- **3. Een analyse** over het gedrag van reformatorische jongeren en seculiere jongeren.
- **4. Online risico-gedrag** geeft eerst een indruk van de meest gebruikte toepassingen van dit moment, en gaat daarna in op risicovol gedrag en risicovolle attitudes;
- **5. Ouderlijke mediatie** (wat ook gelezen kan worden als 'mediaopvoeding') beschrijft hoe ouders met hun kinderen communiceren over hun online gedrag, welke manieren van communiceren er zijn, en hoe die werken;
- **6. Aanbevelingen voor ouders** geeft aanbevelingen die volgen uit het onderhavige onderzoek (waar nodig aangevuld met resultaten van andere studies);
- **Bijlage A - Vragenlijst** bevat de vragen die we stelden.
- **Bijlage B - Tabellen** bevat de kwantitatieve resultaten van het onderzoek en een vergelijking met het onderzoek uit 2017.

2. HIGHLIGHTS

Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen van het onderzoek. Merk op dat de resultaten in verkorte vorm en grotendeels kwalitatief gepresenteerd worden.

2.1 Apps en websites

WhatsApp is met bijna 89% veruit de meest gebruikte toepassing. Instagram (63%) is fors populairder dan Facebook (28 %) en Snapchat is ook met 44% ook een veelgebruikte applicatie ¹.

2.2 Informatie achterhouden voor ouders

- De belangrijkste reden voor jongeren om informatie over hun mediagebruik achter te houden, is 'privacy'. Bijna 53% houdt dat gewoon liever voor zichzelf;
- Daarna: 'bang zijn voor boze reacties' (28%). Dat ondersteunt het bekende advies aan ouders om vooral niet te snel boos te worden. Dan komen je kinderen dus niet meer naar je toe, en ben je dus nog verder van huis als er écht iets heftigs aan de hand is.
- De ónbelangrijkste reden is dat ouders toch niet zouden begrijpen waar ze het over hebben (32%). Dat is dus een hart onder de riem voor ouders die denken dat het geen zin heeft om te praten over online ervaringen met hun kinderen vanwege gebrek aan kennis van de online wereld.

2.3 Wachtwoorden doorgeven

- Gedragen jongeren zich verantwoordelijk als het gaat om het doorgeven van wachtwoorden? Bijna de helft van de jongeren geeft nooit wachtwoorden door aan anderen. Als ze dat wel doen (de andere helft dus), is dat vooral aan hun ouders.

2.4 Omgang met sociale media

- Jongeren vinden berichten op sociale media meer dan gemiddeld 'overdreven'.

2.5 Online communiceren over lichaam en seks

- Qua vreemden: jongeren vinden het überhaupt vervelend om online met vreemden te praten. Dus niet alleen als het over lichaam en seks gaat;
- Qua bekenden: jongeren vinden het wél leuk om online te praten met bekenden, over praktisch alle onderwerpen (bij voorkeur over hun hobby's), behalve over lichaam en seks;
- Hoe gedragen jongeren zich in het contact met vreemde? Twee op de tien gaat soms (dus niet eens altijd) daadwerkelijk in op persoonlijke vragen. De rest maakt dit ofwel niet mee, of bespreekt het met ouders of bekenden.

2.6 Sexting

- 7% van de jongeren zegt zelf wel eens aan sexting gedaan te hebben. Dat is relatief weinig, zeker in relatie tot de visie van deskundigen dat sexting inmiddels een normaal onderdeel van de seksuele ontwikkeling is, én in relatie tot andere studies (zoals: bijna 10% in het meeste recente sexting-onderzoek van ECP²);

¹ Uit recent onderzoek blijkt dat Snapchat de belangrijkste toepassing voor sexting is.
(Bron: Safer Internet Day 2017 – 'Sexting onderzocht', Leidschendam, ECP, 2017.)

² Safer Internet Day 2017 – 'Sexting onderzocht', Leidschendam, ECP, 2017.

- Ook in andere opzichten gaan jongeren nogal braaf om met sexting (ze vinden het niet normaal, zenden ontvangen beelden niet verder door, wissen ontvangen beelden meteen, etc.);
- Maar let op: dat de meeste jongeren nogal braaf omgaan sexting, betekent niet dat er geen grote problemen kunnen ontstaan. Er hoeft er immers maar één te zijn die de beelden doorzendt naar anderen, en van hen maar een paar die de beelden opnieuw doorzenden, en het aantal ontvangers stijgt explosief;
- Meisjes oordelen in alle opzichten iets strenger dan jongens over sexting (niet normaal, beelden niet verder doorzenden, beelden meteen wissen, etc.) Deze verschillen zijn statistisch significant;
- Leeftijdsgenoten die aan sexting doen, worden negatief beoordeeld. Zowel jongens als meisjes (in gelijke mate).

2.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen

- Pesterijen (lees: 'cyberpesten') en misleidende reclame worden het vervelendst gevonden;
- Meisjes vinden alles net iets vervelender dan jongens, waarbij vooral porno het grootste verschil geeft en statistisch significant is;
- Ouders zijn veruit favoriet (bij 46% van de jongeren) om een vervelende online ervaring als eerste aan te vertellen;
- Bijna niemand (slechts 1%) zou een vertrouwenspersoon van school inlichten, als er online iets vervelends is gebeurd. (Dat is dus geen goed nieuws voor scholen... Zie paragraaf 3.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen voor mogelijke verklaringen van dit opvallende verschijnsel.)

2.8 Het inschatten van online risico's

- Risico's als phishing, ransomware en grooming worden waarschijnlijk té laag ingeschat;
- Op grond van inconsistenties in de responses kan een gebrek aan kennis over online risico's geconstateerd worden;
- Veruit de belangrijkste informatiebron voor jongeren, als het gaat om online risico's, zijn de ouders (62%), gevolgd door vrienden (31%), leraren op school (28%) en oudere broers of zussen (28%). Oftewel: de dagelijkse opvoeders. Op hen moeten eventuele informatiecampagnes dus vooral gericht zijn.

2.9 Praten over het gebruik van online media

- Veel praten werkt aantoonbaar risico verlagend;
- Hoe meer er thuis gepraat wordt, hoe vaker jongeren hun wachtwoorden doorgeven aan hun ouders;
- Hoe meer er thuis gepraat wordt, des te kritischer de omgang met sociale media;
- De kwaliteit van het gesprek is minstens zo belangrijk als hoeveel er gepraat wordt. Zie 'Manieren van praten' hieronder.

2.10 Manieren van praten

We onderscheidden vier manieren van praten:

- Eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken);
- Onderhandeling ("Als jij dit doet, mag je dat");
- Vragend en belangstellend ("Wat doe je eigenlijk? Vertel eens...");
- In de vorm van een wederzijds gesprek (samen afspraken maken).

Er blijken twee clusters gevormd te kunnen worden:

- **Nuttig:** vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken;
- **Niet zo nuttig:** eenrichtingsverkeer en onderhandelen.

Onderzoekresultaten:

- Vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken komt vaker voor dan eenrichtingsverkeer en onderhandelen;
- Meer vragend/belangstellend communiceren en meer wederzijdse gesprekken voeren correleert met het feit dat jongeren zaken (zoals het ontvangen van een vervelende foto, pesterijen, porno, geweld, discriminatie en grof taalgebruik) negatiever beoordelen.
- Meer eenrichtingsverkeer en meer onderhandelen correleert minder met het spreken met ouders over negatievere online gebeurtenissen (zoals het ontvangen van een vervelende foto, pesterijen, porno, geweld, discriminatie en grof taalgebruik);
- Eenrichtingsverkeer (wat je ook een 'autoritaire opvoedingsstijl' zou kunnen noemen) hangt samen met tegendraadsheid. Bij deze manier van communiceren zeggen jongeren vaker:
 - dat ze gefrustreerd raken als ze niet hun eigen keuzes mogen maken;
 - dat ze geïrriteerd raken als iemand iets uitlegt wat ze al weten.

2.11 Praten over schokkende beelden

- De helft (54%) van de jongeren praat soms met hun ouders over schokkende beelden die ze online tegenkwam;
- Een andere groep (46 %) doet dit nooit of bijna nooit;
- Een minderheid (14 %) doet het vaak of heel vaak;
- Ouders lijken een goede manier te hebben om hierover praten (met duidelijke uitleg, aanmoediging tot meningsvorming bij hun kinderen, en hun eigen ouderlijke mening niet voorop stellen).

2.12 Afspraken en regels

- Er worden vooral afspraken gemaakt over telefoongebruik aan tafel en telefoongebruik in bed;
- Het onderwerp 'tijdsbesteding' eindigt in de middenmoot;
- Er wordt door een grote groep (40%) nooit of bijna nooit gepraat over afspraken en regels;
- Als er al gepraat wordt over de regels, dan gebeurt dat meestal rustig, en wordt er meestal goed uitgelegd waarom die regels gelden;
- Bijna alle jongeren begrijpen de regels wel en vinden ze ook oké.

2.13 Parental control-software

- Parental control-software (oftewel software voor ouderlijk toezicht) wordt gebruikt door een kwart van de ouders;
- Het percentage 'weet niet' is merkwaardig hoog (21%). Dat is merkwaardig omdat dit soort software vooral wordt gebruikt om de online tijd van jongeren te beperken, dus dat merken ze snel genoeg, zou je zeggen;
- Slechts 15% van de jongeren zegt dat ze deze software bij hun eigen kinderen zouden willen gebruiken.

2.14 Vergelijking reformatorische- en seculiere jongere

- Reformatorische jongeren doen vaker aan sexting dan hun seculiere leeftijdsgenoten. Daarnaast zijn ze er ook positiever over;
- Reformatorische jongeren zijn positiever over het online spreken met onbekenden én bekenden over school, hobby's, sport, nieuws, geloof, uiterlijk, kleding, lichaam en seks in vergelijking met hun seculiere leeftijdsgenoten;
- Van de reformatorische jongeren spreekt 45% van hen met zijn/haar ouders over schokkende beelden.

Hun seculiere leeftijdsgenoot doen dit in 70% van de gevallen. reformatorische jongeren geven (zo'n drie keer zo vaak) aan het eerder zelf te willen oplossen dan hulp te zoeken bij hun ouders;

- Reformatorische jongeren vinden pesterijen, porno, geweldig en discriminatie minder vervelend dan de seculiere jongere. Grof taalgebruik vinden ze wel vervelender;
- Reformatorische jongeren schatte de online risico's (zoals phishing, grooming en hacking) lager in hun dan hun leeftijdsgenoten;
- Reformatorische jongeren geven aan minder vaak regels opgelegd te hebben gekregen dan leeftijdsgenoten uit niet-reformatorische hoek. Zo zijn er fors minder afspraken gemaakt over privacy, gegevens van anderen doorgeven en tijdsbesteding. Wel is het telefoongebruik aan tafel een belangrijkere regel binnen reformatorische gezinnen: 81% geeft aan deze regel te hebben gekregen;
- Reformatorische jongeren geven aan dat hun ouders zich minder houden aan de regels die ze zelf hebben gesteld dan de seculieren jongeren over hun ouders aangeven;
- Reformatorische jongeren gebruik dubbel zo vaak de videowebsite YouTube dan hun seculiere leeftijdsgenoten. Het gebruik van Netflix is in beide groepen even groot.

3. ANALYSE SUBGROEP REFORMATORISCHE JONGEREN

In dit gedeelte maken we een analyse tussen het onderzoek dat in 2017 is uitgevoerd door Kliksafe onder Nederlandse jongeren en het onderzoek dat in 2018 is afgesloten onder reformatorische jongeren. Aan beide groepen zijn de identieke stellingen voorgelegd. Daarnaast zijn de kenmerken van deze groep met elkaar in overeenstemming, uiteraard met uitzondering van identiteit. We presenteren telkens enkele tabellen uit bijlage B en geven hierbij een korte analyse.

Tabel 8a – Praten over media (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Nooit	22	1.8 %
Bijna nooit	90	7.2 %
Soms	525	41.9 %
Vaak	484	38.7 %
Heel vaak	131	10.5 %

Tabel 8b – Praten over media (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Nooit	30	4.7 %
Bijna nooit	129	20.2 %
Soms	338	53.0 %
Vaak	121	19.0 %
Heel vaak	20	3.1 %

In het onderzoek is gekeken naar de frequentie waarin ouders met hun kinderen spreken over mediagebruik. Het onderzoek toont aan dat er een opvallend verschil is tussen reformatorische jongeren en 'seculiere' jongeren. Waar bij de laatstgenoemde groep een klein aantal jongeren zegt 'nooit' of 'bijna nooit' met de ouders te spreken over media, zien we bij de reformatorische categorie dat maar liefst een op de vijf jongeren aangeeft bijna nooit over deze dingen te spreken met hun ouders. Dit is opvallend als we in ogenschouw nemen dat in de cultuur van kerk, school, identiteitsgebonden lectuur en verenigingsleven veel aandacht wordt geschonken aan deze thematiek. Dit zou een hogere betrokkenheid van ouders, uitmondend in meer gesprekken tussen ouders en het kind, doen verwachten. Des te opmerkelijker is het om te zien dat slechts 19% van de ouders 'vaak' en maar 3% 'heel vaak' met hun kinderen over deze zaken spreekt.

Tabel 10a – Praten over schokkende beelden (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Nooit	119	9.5 %
Bijna nooit	283	22.6 %
Soms	643	51.4 %
Vaak	178	14.2 %
Heel vaak	29	2.3 %

Tabel 10b – Praten over schokkende beelden (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Nooit	125	19.6 %
Bijna nooit	171	26.8 %
Soms	249	39.0 %
Vaak	76	11.9 %
Heel vaak	17	2.7 %

Jongeren worden in hun mediagebruik geconfronteerd met schokkende beelden, dat staat buiten kijf. Het omgaan met deze confrontatie en in het bijzonder het communiceren hierover met ouders is van groot belang en daarom onderwerp van dit onderzoek geweest. Wat direct opvalt: waar onder seculiere jongeren zo'n 10% zegt 'nooit' over deze zaken te spreken geldt dit onder reformatorische jongeren zelfs voor twee op de vijf respondenten. Waar iets meer dan de helft van de seculiere jongeren aangeeft dit 'soms' met hun ouders te delen, is dit onder de reformatorische jongeren een kleine 40%. De vraag kan gesteld worden of dit verschil direct samenhangt met het lagere percentage reformatorische jongeren dat met hun ouders over mediagebruik praat, of dat er andere zaken hieraan ten grondslag liggen. De uitkomsten van dit onderzoek naar de manier waarop ouders over deze dingen spreken met hun kinderen en de mening van de ouders over deze beelden geeft geen noemenswaardige verschillen, dus daar kan de reden niet gevonden worden.

Tabel 13a – Afspraken en regels (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Tijd	554	44.2 %
Telefoongebruik aan tafel	944	75.4 %
Telefoongebruik in bed	785	62.7 %
Online geldbesteding	416	33.2 %
Toepassingen downloaden/installeren/gebruiken	470	37.5 %
Contact met mensen	518	41.4 %
Bijlagen e-mails openen	449	35.9 %
Gegevens van zichzelf doorgeven	933	74.5 %
Gegevens van anderen doorgeven	643	51.4 %
Privacy-instellingen sociale media	669	53.4 %
Andere afspraken	60	4.8 %
Geen afspraken gemaakt	55	4.4 %

Tabel 13b – Afspraken en regels (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Tijd	245	38.4%
Telefoongebruik aan tafel	516	80.9%
Telefoongebruik in bed	370	58.0%
Online geldbesteding	189	29.6%
Toepassingen downloaden/installeren/gebruiken	147	23.0%
Contact met mensen	153	24.0%
Bijlagen e-mails openen	109	17.1%
Gegevens van zichzelf doorgeven	256	40.1%
Gegevens van anderen doorgeven	149	23.4%
Privacy-instellingen sociale media	164	25.7%
Andere afspraken	42	6.6%
Geen afspraken gemaakt	38	6.0%

Het maken van duidelijke afspraken en het instellen van regels die het gebruik van media (in)kadert is van belang voor een gezond mediagebruik. Wat opvalt is het feit dat er vrijwel geen jongeren zijn in beide onderzoeken die geen regels en kaders hebben in hun mediagebruik (respectievelijk 4 en 6%). Telefoongebruik tijdens het eten springt direct in het oog als duidelijk gereguleerd. In beide onderzoeken geeft zo'n 60% van de jongeren aan dat ze geen afspraken of regels kennen voor de tijd die ze mogen besteden aan mediagebruik. Gezien de leeftijd van de respondenten is dat ietwat bevreemdend. Juist het stellen van grenzen, zeker aan verslavende media-activiteiten, is op deze leeftijd van groot belang. Een opvallend verschil tussen de beide onderzoeken is dat ruim 50% van de seculiere respondenten aangeeft

regels te kennen als het gaat om het delen van persoonlijke gegevens. Dit tegenover minder dan een kwart van de reformatorische respondenten. Ook de privacykwesties hebben bij de laatstgenoemde groep veel minder regulerende aandacht van de ouders met slechts 25%, tegenover een ruime 50% bij de seculiere ouders.

Tabel 14a – Praten over regels en afspraken (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Nooit	39	3.1 %
Bijna nooit	180	14.4 %
Soms	734	58.6 %
Vaak	265	21.2 %
Heel vaak	34	2.7 %

Tabel 14b – Praten over regels en afspraken (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Nooit	56	8.8 %
Bijna nooit	203	31.8 %
Soms	294	46.1 %
Vaak	71	11.1 %
Heel vaak	14	2.2 %

De categorie jongeren die 'heel vaak' met hun ouders praten over regels en afspraken rondom het gebruik van media is in beide onderzoeken ronduit klein te noemen. De grootste groep jongeren geeft aan dat ze 'soms' met hun ouders over deze dingen praten. Wat dan opvalt is dat deze groep onder de reformatorische jongeren zo'n 12% kleiner is dan de seculiere groep. Ook de groep jongeren die aangeeft 'vaak' over deze dingen te spreken is zo'n 10% kleiner bij het onderzoek onder reformatorische jongeren. Er kan kortweg gezegd worden dat er onder seculiere jongeren meer gesproken wordt over regels en afspraken rondom mediagebruik.

Tabel 17a – Houden ouders zich zélf aan de afspraken en regels? (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Ja, meestal wel	1080	86.3%
Nee, meestal niet	110	8.8%
Niet van toepassing	62	5.0%

Tabel 17b – Houden ouders zich zélf aan de afspraken en regels? (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Ja, meestal wel	495	77.6 %
Nee, meestal niet	110	17.2 %
Niet van toepassing	33	5.2 %

Volgens dit onderzoek houdt zo'n 86% van de ouders zichzelf ook aan de gestelde regels en gemaakte afspraken. Bij reformatorische ouders is dit bijna 10% minder vaak het geval. Dit verschil komt ten 'gunste' van de categorie 'nee, meestal niet'. Het is opmerkelijk dat uit dit onderzoek blijkt dat reformatorische ouders minder regels stellen, daar minder over praten. En als ze deze regels wel stellen, dan houdt ook nog zo'n 25% van de reformatorische ouders zich daar zelf niet aan.

Tabel 19a – Gebruik controlesoftware (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Ja	70	5.6 %
Nee	902	72.0 %
Weet ik niet	280	22.4 %

Tabel 19b – Gebruik controlesoftware (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Ja	153	24.0%
Nee	353	55.3%
Weet ik niet	132	20.7%

Als het gaat om het gebruik van controlesoftware is er een duidelijk verschil tussen seculiere ouders en reformatorische ouders. Bij laatstgenoemde gebruikt zo'n 24% software als filtering, tijdsregulatie et cetera tegenover een ruime 5% onder de seculiere ouders. Toch is opvallend dat nog altijd meer dan de helft van de reformatorische ouders geen controlesoftware gebruikt om mediagebruik te reguleren. Dat het aantal gebruikers van deze software desondanks fors groter is onder reformatorische ouders roept de vraag op: is dit een verklaring voor het feit dat er minder gesproken wordt over regels? Ofwel, wordt het toezicht meer uitbesteed aan software en de noodzaak van vorming daardoor minder gevoeld?

Tabel 22a – Wachtwoorden doorgeven (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Aan ouders	596	47.6 %
Aan klasgenoten of vrienden	81	6.5 %
Aan spelers van online games	9	0.7 %
Aan anderen dan de bovengenoemde personen	15	1.2 %
Nooit	590	47.1 %

Tabel 22b – Wachtwoorden doorgeven (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Aan ouders	212	33.2%
Aan klasgenoten of vrienden	138	21.6%
Aan spelers van online games	9	1.4%
Aan anderen dan de bovengenoemde personen	24	3.8%
Nooit	317	49.7%

Het doorgeven van wachtwoorden vindt in beide groepen vrijwel evenveel plaats, namelijk zo'n 50% van de jongeren geeft aan dit wel eens te doen. Echter is het wel opvallend dat er onder seculiere jongeren, wat dit betreft, wat meer openheid lijkt te zijn richting de ouders waar 47% aangeeft zijn of haar wachtwoorden met ouders te delen tegenover 33% van de reformatorische jongeren. Waar deze openheid richting ouders wat kleiner lijkt te zijn vinden we een grotere openheid richting klasgenoten en vrienden. De groep jongeren die hun wachtwoorden deelt met klasgenoten en vrienden is bij reformatorische jongeren met 15% behoorlijk groter.

Tabel 23a – Veelgebruikte apps en websites (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Google	685	54.7 %
YouTube – vooral vanwege de vloggers	714	57.0 %
YouTube – vooral vanwege de instructiefilmpjes	394	31.5 %
YouTube – vooral vanwege de muziek	752	60.1 %
YouTube – 'algemeen' (voor andere toepassingen dan hierboven)	370	29.6 %
Facebook	731	58.4 %
Twitter	154	12.3 %
WhatsApp	1113	88.9 %
Instagram	737	58.9 %
Snapchat	657	52.5 %
Momio	6	0.5 %
Skype (of andere communicatie-platforms, zoals FaceTime)	409	32.7 %
Legale film-sites, zoals Netflix	328	26.2 %
Illegale film-sites, zoals Popcorn Time	93	7.4 %
Porno-sites	27	2.2 %
Musically	127	10.1 %
Wikipedia	271	21.6 %
Marktplaats	188	15.0 %
Scholieren.com (voor uittreksels, etc.)	192	15.3 %
Huiswerk-sites (zoals Woordjesleren, Wrtts, etc.)	353	28.2 %
Het leerling-volgsysteem van school (zoals Magister)	755	60.3 %
Webmail (zoals Gmail, Live.com, Hotmail, etc.)	575	45.9 %
Spelletjes-sites	398	31.8 %
Online werelden (zoals MovieStarPlanet)	64	5.1 %
Gaming-sites (zoals Minecraft, World of Warcraft, etc.)	389	31.1 %
Gok-sites (waar je voor geld kunt spelen)	4	0.3 %
Anders	15	1.2 %

Tabel 23b – Veelgebruikte apps en websites (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Google	547	85.7%
YouTube – vooral vanwege de vloggers	234	36.7%
YouTube – vooral vanwege de instructiefilmpjes	110	17.2%
YouTube – vooral vanwege de muziek	325	50.9%
YouTube – 'algemeen (voor andere toepassingen dan hierboven)	372	58.3%
Facebook	179	28.1%
Twitter	24	3.8%
WhatsApp	566	88.7%
Instagram	403	63.2%
Snapchat	281	44.0%
Momio	9	1.4%
Skype (of andere communicatie-platforms, zoals FaceTime)	91	14.3%
Legale film-sites, zoals Netflix	176	27.6%
Illegale film-sites, zoals Popcorn Time	80	12.5%
Porno-sites	33	5.2%
Musically	50	7.8%
Wikipedia	197	30.9%
Marktplaats	181	28.4%
Scholieren.com (voor uittreksels, etc.)	119	18.7%
Huiswerk-sites (zoals Woordjesleren, Wrtts, etc.)	164	25.7%
Het leerling-volgsysteem van school (zoals Magister)	248	38.9%
Webmail (zoals Gmail, Live.com, Hotmail, etc.)	347	54.4%
Spelletjes-sites	152	23.8%
Online werelden (zoals MovieStarPlanet)	33	5.2%
Gaming-sites (zoals Minecraft, World of Warcraft, etc.)	133	20.8%
Gok-sites (waar je voor geld kunt spelen)	9	1.4%
Anders	34	5.3%

Het gebruik van verschillende websites en apps is in beide onderzoeken in kaart gebracht. Wat opvalt is dat na Google, het videoplatform YouTube het meest wordt gebruikt door beide groepen en dan met name voor het bekijken en beluisteren van muziekvideo's. Als het gaat om het gebruik van apps spant WhatsApp de kroon in beide onderzoeken. Het gebruik van Facebook valt op als een groot verschil tussen beide groepen. Waar bij de seculiere jongeren 58% gebruik maakt van Facebook is dit onder de reformatorische jongeren zo'n 28%. Hierin moet verdisconteerd worden dat het eerstgenoemde onderzoek in 2017 is afgenomen en het laatstgenoemde in 2018. De populariteit van Facebook is onder de reformatorische jongeren veel kleiner dan bijvoorbeeld Instagram met 63%. De vraag doet zich voor of de populariteit van Instagram ten koste van Facebook in dit tijdsbestek zo is verschoven, of dat Instagram onder reformatorische jongeren los van dit gegeven populairder is.

Tabel 26a – Reacties op persoonlijke vragen van onbekenden (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Daar ga ik (soms) het gesprek mee aan	133	10.6 %
Die negeer ik / ik verbreek het contact	727	58.1 %
Ik bespreek het met mijn ouders	275	22.0 %
Ik bespreek het met mijn broers, zussen, of vrienden	67	5.4 %
Niet van toepassing	278	22.2 %

Tabel 26b – Reacties op persoonlijke vragen van onbekenden (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Daar ga ik (soms) het gesprek mee aan	143	22.4%
Die negeer ik / ik verbreek het contact	228	35.7%
Ik bespreek het met mijn ouders	42	6.6%
Ik bespreek het met mijn broers, zussen, of vrienden	31	4.9%
Niet van toepassing	194	30.4%

Jongeren komen in hun mediagebruik in contact met onbekenden. Onder de reformatorische jongeren is meer openheid om met deze onbekenden een gesprek aan te gaan, namelijk 22% geeft aan dit (soms) te doen tegenover 10% van de seculiere jongeren. Waar zo'n 58% van de jongeren dit contact direct verbreekt of negeert doet slechts 35% van de reformatorische jongeren dat ook. Ook in dit onderzoek blijkt weer dat er meer openheid is richting de ouders bij seculiere jongeren. Waar 22% van de seculiere jongeren aangeeft dit met hun ouders te delen, doet slechts 6% van de reformatorische jongeren dit ook.

Tabel 27a – Oordelen over sexting (onderzoek 2017)

(schaal van 1 "helemaal mee oneens" tot 5 "helemaal mee eens")

	Gemiddelde	SD
Als je zo'n foto voor je vriendje of vriendinnetje maakt, hoef je je niet te schamen. Ik vind dat normaal.	1.65	0.90
Als zo'n foto de school rondgaat, heb ik geen medelijden.	2.19	1.16
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, stuur ik hem zelf ook weer door.	1.56	0.90
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, wis ik hem meteen.	4.05	1.13
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, vertel ik het aan een volwassene (bijvoorbeeld mijn ouders of een leraar).	3.73	1.19

Tabel 27b – Oordelen over sexting (onderzoek 2018)

(schaal van 1 “helemaal mee oneens” tot 5 “helemaal mee eens”)

	Gemiddelde	SD
Als je zo'n foto voor je vriendje of vriendinnetje maakt, hoef je je niet te schamen. Ik vind dat normaal.	2.02	1.59
Als zo'n foto de school rondgaat, heb ik geen medelijden.	2.48	1.74
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, stuur ik hem zelf ook weer door.	1.84	1.54
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, wis ik hem meteen.	4.24	1.39
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, vertel ik het aan een volwassene (bijvoorbeeld mijn ouders of een leraar).	3.49	1.79

Als het gaat om de moraal rondom sexting is er geen noemenswaardig verschil tussen seculiere jongeren en reformatorische jongeren. In beide groepen overheerst de duidelijke afkeuring van dit verschijnsel.

Tabel 28a – Ervaringen met sexting (zelf en vrienden) (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Zelf aan sexting gedaan	33	2.6 %
Vrienden – Bijna allemaal	3	0.2 %
Vrienden – Meer dan de helft	18	1.4 %
Vrienden – De helft	20	1.6 %
Vrienden – Minder dan de helft	64	5.1 %
Vrienden – Bijna niemand	321	25.6 %
Vrienden – Niemand	826	66.0 %

Tabel 28b – Ervaringen met sexting (zelf en vrienden) (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Zelf aan sexting gedaan	45	7.1%
Vrienden – Bijna allemaal	16	2.5%
Vrienden – Meer dan de helft	2	0.3%
Vrienden – De helft	17	2.7%
Vrienden – Minder dan de helft	36	5.6%
Vrienden – Bijna niemand	137	21.5%
Vrienden – Niemand	430	67.4%

Als het gaat om ervaringen met sexting blijkt dat de groep die zelf aan sexting heeft gedaan onder de reformatorische jongeren tweemaal zo groot is, alhoewel de groep betrekkelijk klein blijft met 7%. Onder beide groepen zegt een bijna identieke 67% niemand te kennen die dit heeft gedaan of doet.

Tabel 32a – Eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Ouders	872	69.6 %
Broers of zussen	109	8.7 %
Klasgenoten of vrienden	166	13.3 %
Een vertrouwenspersoon van school	16	1.3 %
Niemand (ik los het zelf wel op)	60	4.8 %
Iemand anders	29	2.3 %

Tabel 32b – Eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Ouders	290	45.5%
Broers of zussen	54	8.5%
Klasgenoten of vrienden	146	22.9%
Een vertrouwenspersoon van school	7	1.1%
Niemand (ik los het zelf wel op)	89	13.9%
Iemand anders	52	8.2%

Als jongeren vervelende dingen meemaken in hun gebruik van media is het van belang dat ze hiermee bij iemand terecht kunnen. Ook hier is het wederom opvallend dat ruim 70% van de seculiere jongeren aanleedt dit met de ouders te bespreken tegenover 45% van de reformatorische jongeren. Dit komt ten goede van de klasgenoten en vrienden maar de groep die het voor zichzelf houdt is, tegenover 5% bij de seculiere groep, met 14% onder de reformatorische groep fors groter.

Tabel 35a – Bronnen voor leren over online risico's (onderzoek 2017)

	Frequentie	Percentage
Ouders	966	77.2 %
Oudere broers of zussen	311	24.8 %
Vrienden	405	32.3 %
Leraren op school	588	47.0 %
Tv-programma's	259	20.7 %
De politie	184	14.7 %
Internetprovider	137	10.9 %
Zelf leren via internet	247	19.7 %

Tabel 35b – Bronnen voor leren over online risico's (onderzoek 2018)

	Frequentie	Percentage
Ouders	396	62.1%
Oudere broers of zussen	177	27.7%
Vrienden	197	30.9%
Leraren op school	181	28.4%
Tv-programma's	64	10.0%
De politie	104	16.3%
Internetprovider	40	6.3%
Zelf leren via internet	164	25.7%

Als jongeren op zoek zijn naar bronnen om te leren over online risico's is de groep die dit bij hun ouders zoekt onder seculiere jongeren met 77% weer flink groter dan de 62% onder de reformatische jongeren. Leraren zijn onder de seculiere jongeren flink populairder om als bron te fungeren. De invloed van TV-programma's is onder de seculiere jongeren groter.

4.ONLINE RISICO-GEDRAG

In principe werden alle relevante aspecten van online mediagebruik bevraagd. De daarop volgende analyses richtten zich vooral op risicovol gedrag en risicovolle attitudes. Met name:

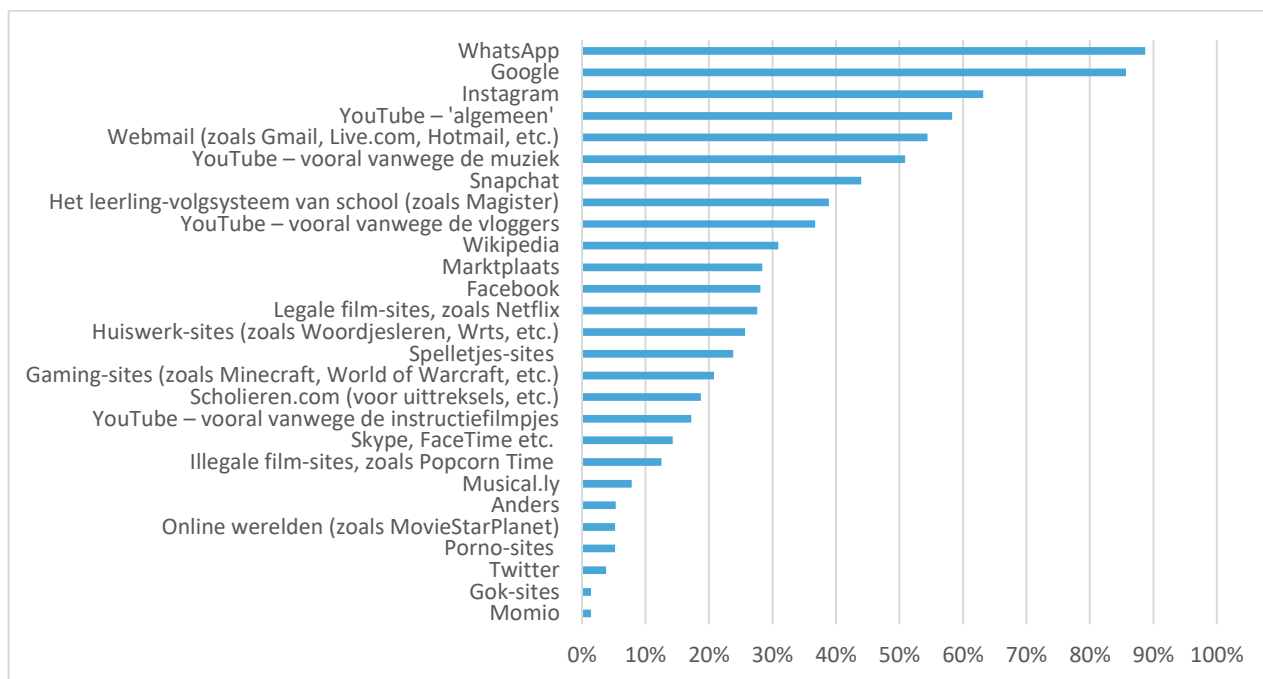
- informatie achterhouden voor de ouders;
- wachtwoorden doorgeven;
- kritische omgang met sociale media;
- online communiceren over lichaam en seks;
- sexting;
- geconfronteerd worden met porno, geweld, etc.;
- het inschatten van online risico's.

Let op: alleen wanneer er (statistisch) significante verschillen werden geconstateerd op grond van geslacht, leeftijd, schooltype of geloof, worden deze kenmerken expliciet genoemd.

4.1 Veel gebruikte apps en websites

Voordat we ingaan op risicovol gedrag en risicovolle attitudes, eerst de online toepassingen waar het over gaat. Zie Figuur 1 - Veel gebruikte apps en websites.

Figuur 1 - Veel gebruikte apps en websites

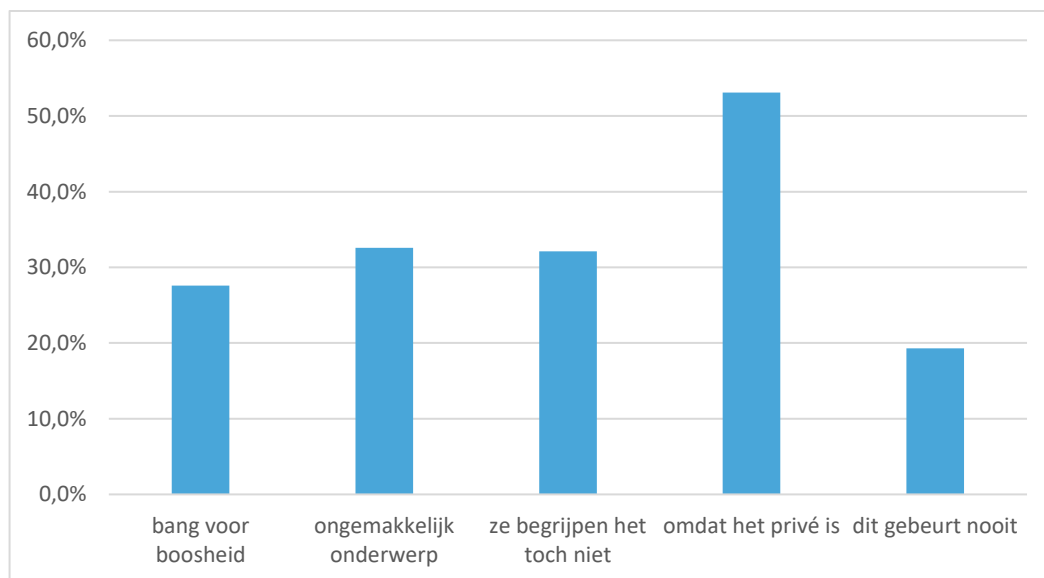
Observatie: WhatsApp is met 89 % veruit de meest gebruikte toepassing. Daarna google met 86% en, op afstand, Instagram met 63%.

4.2 Informatie achterhouden voor de ouders

Als ouders niet weten wat hun kinderen online doen, kan dat problematisch zijn. Vooral als er dingen echt mis gaan, zodat je ze niet kunt helpen wanneer dat echt nodig is. Waarom houden jongeren informatie achter

voor hun ouders, en hoeveel jongeren doen dat? Zie Figuur 2 – Redenen om informatie achter te houden.

Figuur 2 – Redenen om informatie achter te houden

Observatie: ruim een kwart van jongeren (27%) houdt nooit iets achter voor hun ouders. Als ze dat wél doen, is dat vooral omdat ze vinden dat bepaalde informatie privé is (53%).

Wat opvalt: dat jongeren vooral informatie (over online ervaringen) achterhouden omdat ze vinden dat het om privé-informatie gaat. Meer dan van de helft van de jongeren kijkt er zo tegenaan. Dit is een bijzonder geval van een algemener cijfer (bekend uit 'de literatuur') dat ongeveer drie kwart van de jongeren sowieso van alles voor hun ouders verzwijgt. Dat is nu eenmaal des pubers.

Het tweede wat opvalt: de ónbelangrijkste reden voor jongeren om niet met hun ouders te praten over dingen die ze online beleefd hebben, is dat hun ouders het toch niet zouden begrijpen. Dat is beslist een hart onder de riem voor al die ouders die denken dat het geen zin zou hebben om te praten over online ervaringen met hun kinderen vanwege een gebrek aan kennis over de online wereld. Tegelijkertijd vormt dit ook een oproep aan ouders: om je eigen onbegrip (als je dat hebt) niet op een negatieve manier het gesprek te laten bepalen.

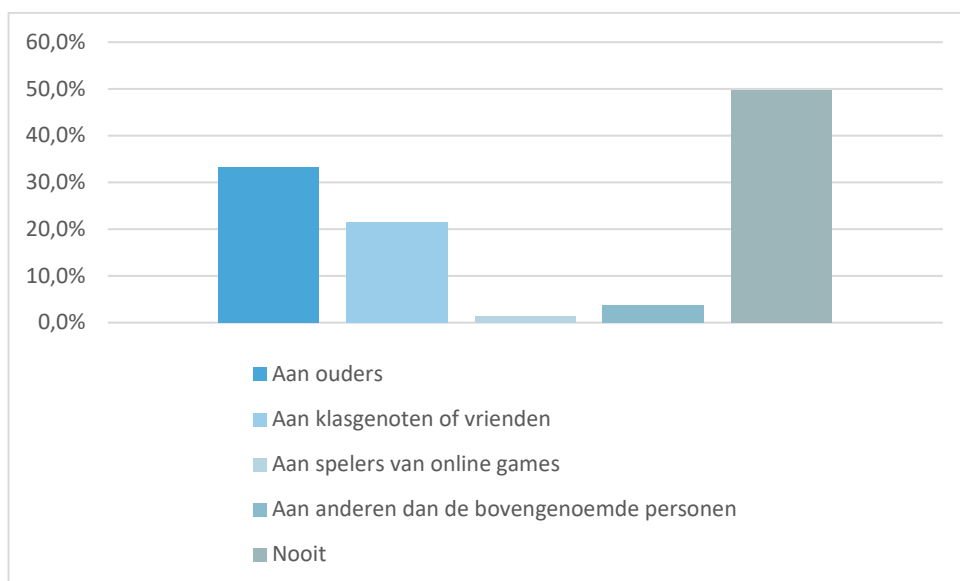
En tenslotte: 'bang zijn voor boze reacties' is bij een kwart van de jongeren de oorzaak om dingen niet te vertellen. Dat vormt een bevestiging van het bekende advies aan ouders om vooral niet te snel boos te worden. Dan komen je kinderen dus niet meer naar je toe, en ben je dus nog verder van huis als er écht iets heftigs aan de hand is.

4.3 Wachtwoorden doorgeven

Het doorgeven van wachtwoorden aan anderen is een risicofactor. Je kunt er bijvoorbeeld iets door kwijtraken in online werelden ("geef me even je inloggegevens, dan krijg je mijn wapens/meubeltjes/gereedschappen omdat ik er toch niets meer mee doe"), of er kunnen - zogenaamd uit jouw naam - onaangename dingen op je Facebook-pagina geplaatst worden. Anderzijds is het natuurlijk wél nuttig als ouders de wachtwoorden van hun kinderen weten, zodat ze actie kunnen ondernemen bij calamiteiten. Vooral basisschoolkinderen geven regelmatig hun wachtwoorden door aan klasgenootjes.

Maar hoe zit dat bij jongeren? Zie Figuur 3 – Aan wie worden wachtwoorden doorgegeven?

Figuur 3 – Aan wie worden wachtwoorden doorgegeven?

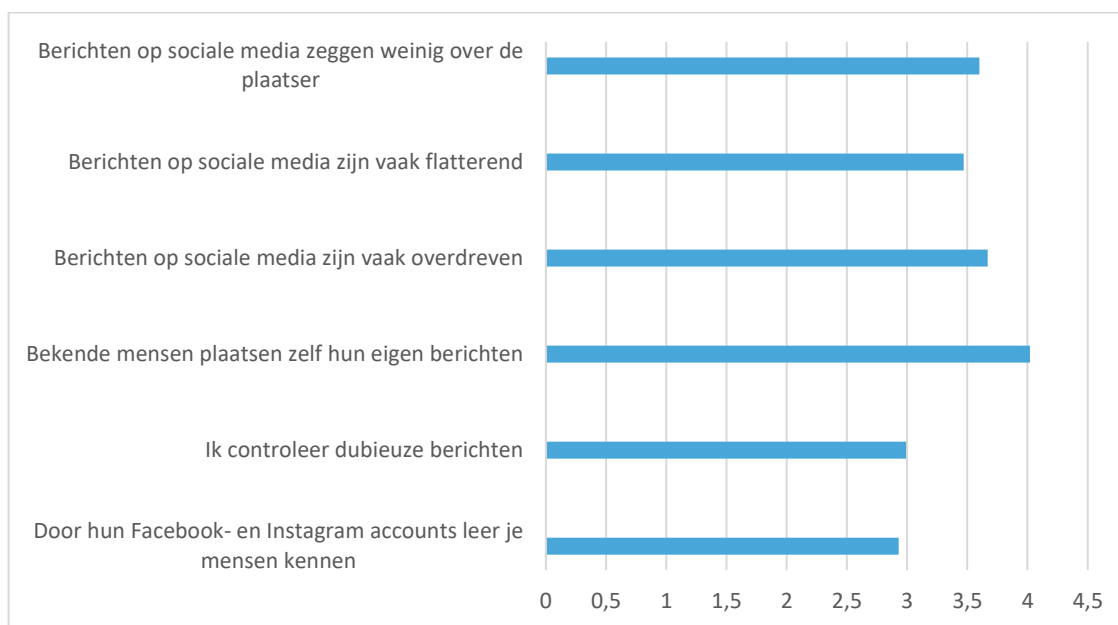
Observatie: de helft (50%) van de jongeren geeft nooit wachtwoorden door aan anderen. Als ze dat wel doen, geven ze hun wachtwoorden vooral door aan hun ouders (33%), en in veel mindere mate aan klasgenoten of vrienden (22%). Medespelers in online games spelen in de puberteit al helemaal geen rol meer (1%).

Wat opvalt: dat jongeren zich dus best verantwoordelijk gedragen, als het gaat om het doorgeven van wachtwoorden. Wat verder nog niets zegt, natuurlijk, over andere aspecten van zorgvuldig wachtwoordmanagement. Zoals het kiezen van sterke wachtwoorden, het regelmatig wijzigen van wachtwoorden, en niet overal hetzelfde wachtwoord gebruiken.

4.4 Omgang met sociale media

De manier waarop jongeren tegen sociale media aankijken is mede-bepalend voor de risico's die ze lopen. Hoe meer ze alles klakkeloos geloven, hoe gevaarlijker het is. We legden ze zes stellingen voor, die beantwoord konden worden op een 5-puntsschaal van 1 (helemaal mee oneens), via 3 (neutraal) tot 5 (helemaal mee eens). Zie Figuur 4 – Opvattingen over sociale media.

Figuur 4 - Opvattingen over sociale media (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)

Observatie: jongeren zijn het redelijk eens met het idee dat berichten op sociale media vaak overdreven zijn (gemiddeld 3,67 op een schaal van 1 tot 5), dat die berichten vooral positieve kanten van mensen laten zien (3,47), en dat ze niet zoveel zeggen over de persoon die ze plaatst (3,60).

Ze staan neutraal ten opzichte van het idee dat sociale media gebruikt kunnen worden om iemand goed te leren kennen (2,93).

Over het algemeen staan ze neutraal (dus niet eens maar ook niet oneens) tegenover het controleren van de juistheid van informatie op sociale media. ("Als ik me bij een bericht op sociale media afvraag of dat wel echt waar is, ga ik het controleren" - gemiddelde score 2,99).

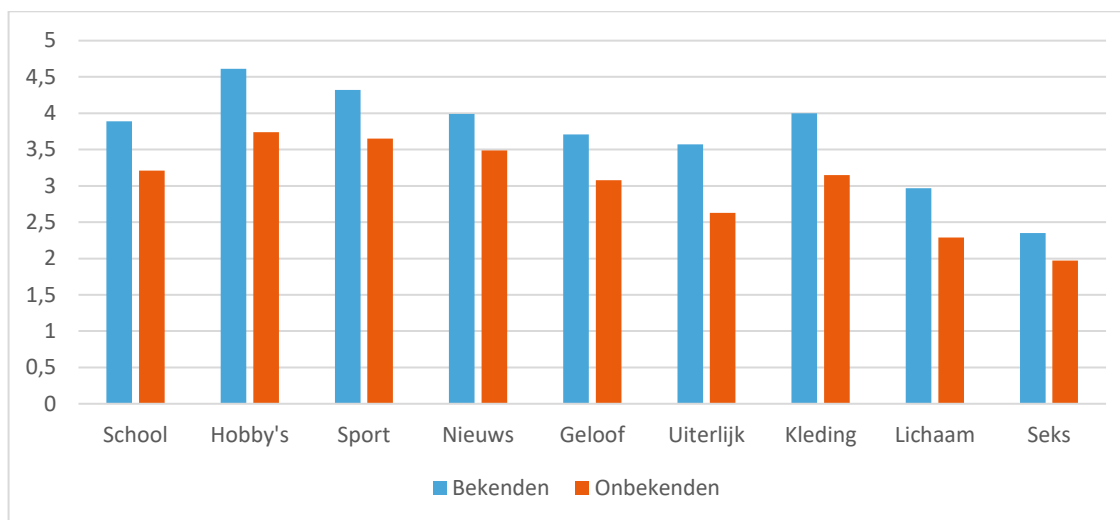
Wat opvalt: dat jongeren de berichten op sociale media dus toch wel met een korreltje zout nemen, omdat ze ze meer dan gemiddeld overdreven vinden.

4.5 Online communiceren over lichaam en seks

Online communiceren over persoonlijke onderwerpen als lichaam en seks is natuurlijk vooral risicovol als dat gebeurt met vreemden (omdat je nooit weet wie je voor je hebt. Een zogenaamde leeftijdsgenoot kán een ouder persoon zijn).

We onderzochten de houding van jongeren tegenover diverse gespreksonderwerpen, waarbij hun oordeel kon variëren op een 5-puntsschaal van 1 (heel vervelend) via 3 (neutraal) tot 5 (heel leuk). Zie Figuur 5 – Gespreksonderwerpen.

Figuur 5 – Gespreksonderwerpen (1=heel vervelend, 3=neutraal, 5=heel leuk)

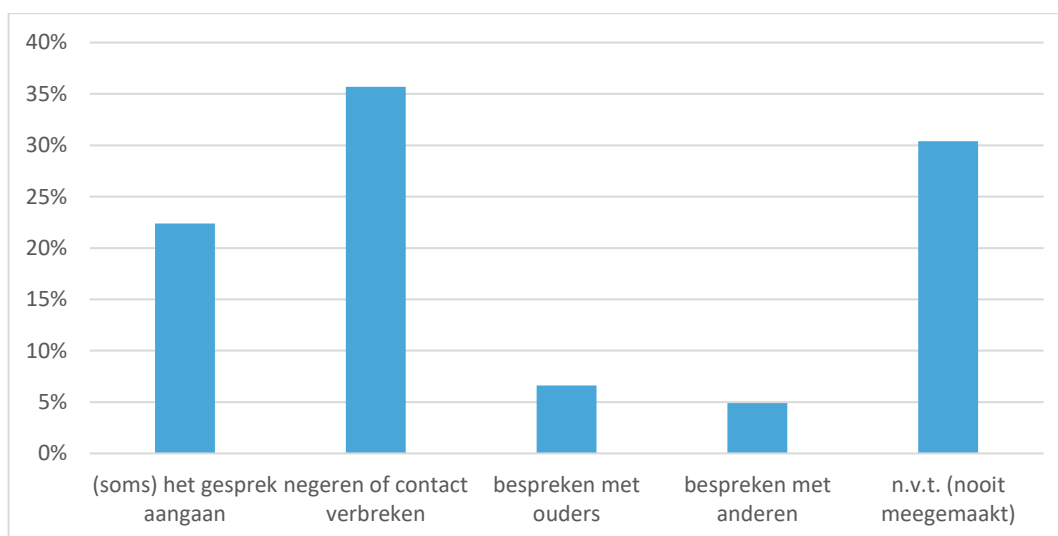

Observatie: het leukst vinden jongeren het dus om te praten met bekenden over hun hobby's (gemiddelde score 4,61 op een schaal van 1 tot 5), gevolgd door praten met bekenden over sport (gemiddelde score 4,32) en het vervelendst om te praten met ónbekenden over seks (gemiddelde score 1,97). Voor álle onderwerpen waarover jongeren online communiceren, geldt dat ze het leuker vinden om dat te doen met bekenden (de blauwe balkjes) dan met onbekenden (de rode balkjes).

Wat opvalt: voor onbekenden scoren alle onderwerpen langer in vergelijking met bekenden. Dat betekent dus dat jongeren het überhaupt vervelender vinden om online met vreemden te praten.

Vervolgens vroegen we wat er gebeurt als onbekenden persoonlijke vragen gaan stellen. Klinkt onheilspekkend. Maar hoe ernstig is het werkelijk? Zie Figuur 6 – Reacties bij persoonlijke vragen van onbekenden.

Figuur 6 – Reacties bij persoonlijke vragen van onbekenden

Observatie: als onbekenden persoonlijke vragen stellen, gaan de jongeren voor 36% niet op in. Ze negeren de vraag of verbreken het contact. Een kleine groep (7%) bespreekt het met zijn of haar ouders. Twee op de tien (22%) gaat soms daadwerkelijk in op dit soort vragen.

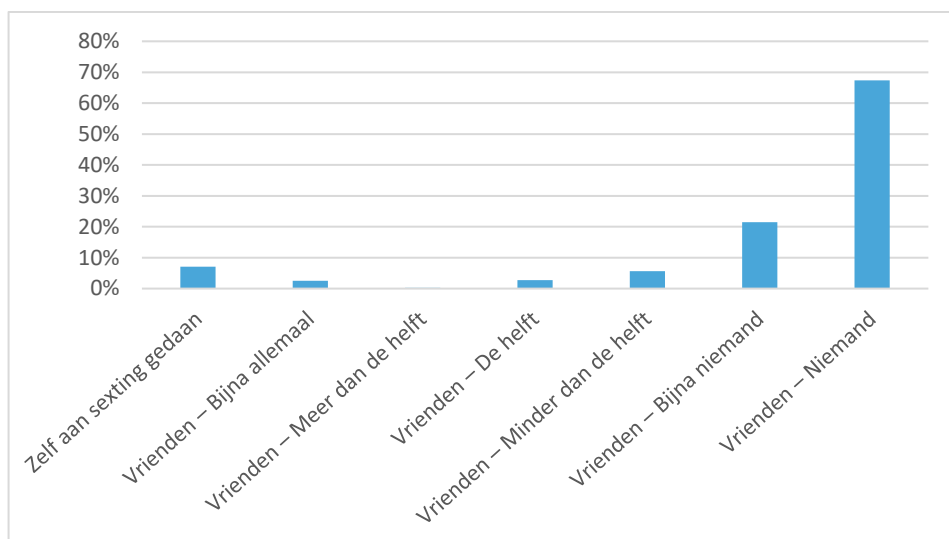
Wat opvalt: dat jongeren zich in meerderheid dus relatief risiceloos gedragen, wat het contact met vreemden betreft. Slechts 2 op de 10 gaat soms (dus niet altijd) daadwerkelijk in op persoonlijke vragen. De rest maakt dit ofwel niet mee, of bespreekt het met ouders of bekenden.

4.6 Sexting

De definitie van 'sexting' die we in de vragenlijst gaven, luidde als volgt: 'het maken van een foto van jezelf, waar je naakt of in je ondergoed op staat, en die je naar anderen verstuurt via smartphone of internet, of die je op het internet plaatst'.

We vroegen ons af hoe vaak het voorkomt (Figuur 7 – Sexting: hoe vaak komt het voor?), wat jongeren ervan vinden en hoe ze er zelf mee omgaan (Figuur 8 – Sexting: houding en gedrag) en hoe het met de beeldvorming is gesteld (Figuur 9 – Sexting: beeldvorming).

Figuur 7 – Sexting: hoe vaak komt het voor?

Observatie: een kleine minderheid (7%) zegt wel eens expliciete foto's van zichzelf gemaakt en verstuurd te hebben. Een overweldigende meerderheid (totaal: 91,6%) denkt dat niemand of bijna niemand van hun leeftijdsgenoten aan sexting doet.

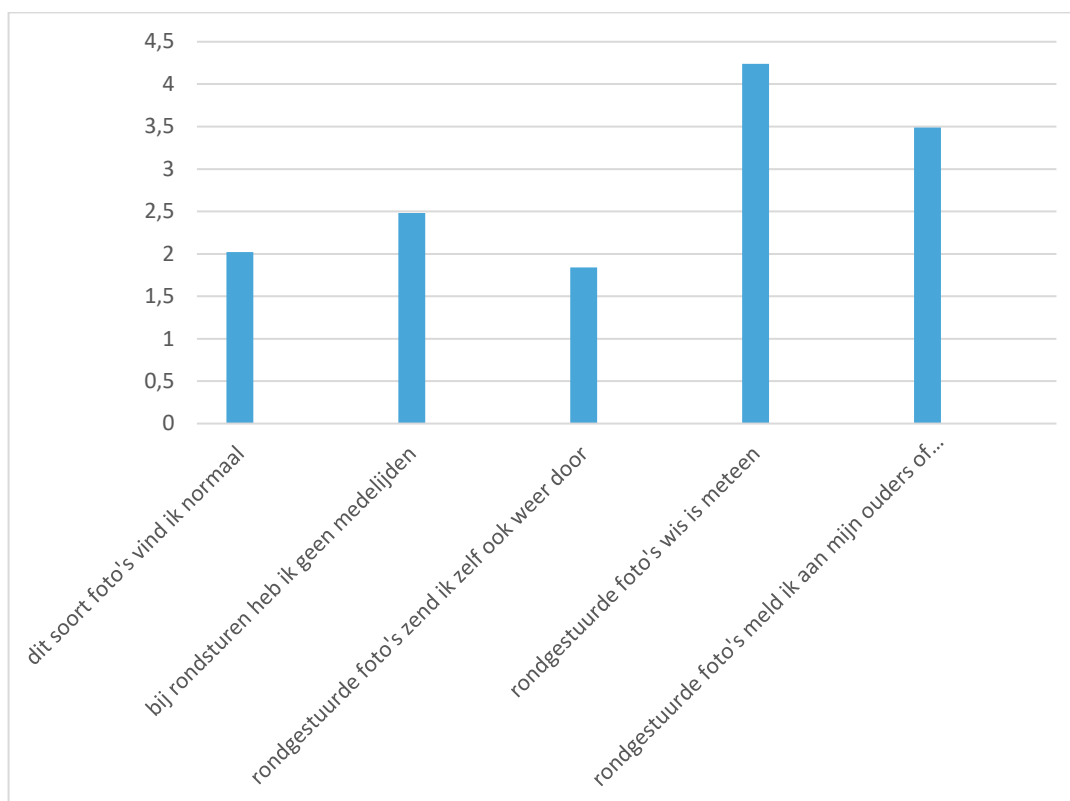
Verschillen per geslacht, leeftijd, schooltype en religie: er lijken duidelijke verschillen waarneembaar, binnen het gemiddelde van de 7% dat zelf actief aan sexting doet.

Wat opvalt: dat het percentage jongeren dat zelf wel eens aan sexting gedaan zegt te hebben (7%) wel laag is, zeker in relatie tot de visie van deskundigen dat sexting een normaal onderdeel van de seksuele ontwikkeling is, én in relatie tot ander onderzoek.³

Vervolgens vroegen we naar de houding ten opzichte van sexting, en de omgang met rondgestuurde foto's (zie Figuur 8 – Sexting: houding en gedrag).

³ Bijvoorbeeld: bijna 10% volgens het onderzoek Safer Internet Day 2017 – 'Sexting onderzocht', Leidschendam, ECP, 2017.

Figuur 8 – Sexting: houding en gedrag (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)

Observatie: jongeren blijken sexting grotendeels niet normaal te vinden (gemiddelde score 2,02) dus behoorlijk oneens met de stelling). Daarentegen vinden ze wél dat je medelijden moet hebben met het slachtoffer, als zo'n foto de school wordt rondgestuurd (gemiddelde score 2,48, dus redelijk oneens met de stelling dat je geen medelijden hoeft te hebben). Tegelijkertijd sturen ze foto's die ze zelf ontvangen liever niet door (gemiddelde score 1,84, dus behoorlijk oneens met de stelling), worden foto's die ze zelf ontvangen vaak meteen gewist (gemiddelde score 4,24 dus zeer eens met de stelling) en melden ze het vaker wel dan niet aan een volwassene in hun omgeving, zoals de ouders of een leraar (gemiddelde score 3,49).

Verskil qua geslacht: in alle opzichten oordelen meisjes iets strenger dan jongens over sexting (niet normaal, beelden niet verder doorzenden, beelden meteen wissen, etc.)

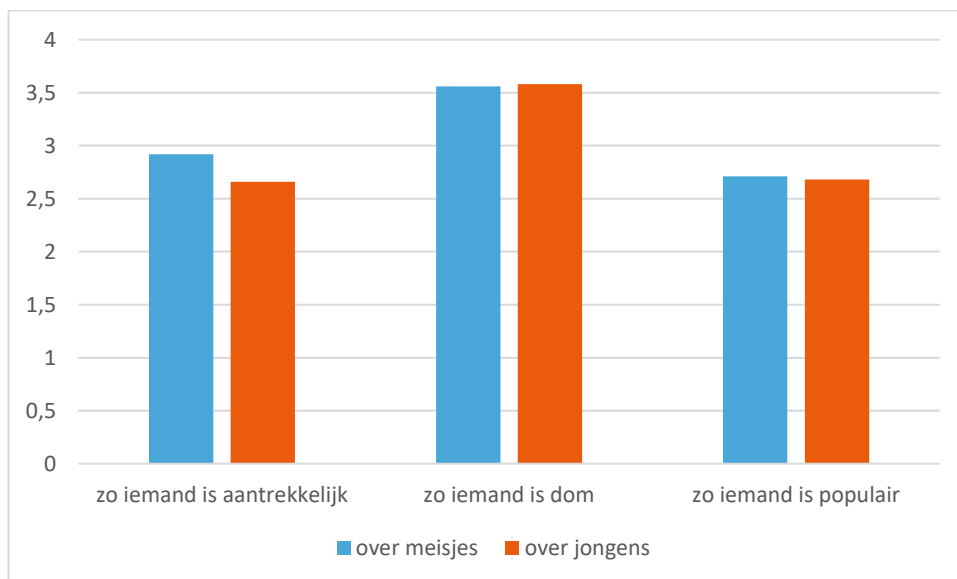
Wat opvalt: dat de jongeren dus nogal braaf omgaan met sexting. En meisjes nog nét iets braver dan jongens.

Maar let op: dat de meeste jongeren nogal braaf omgaan met sexting (rondgestuurde foto's worden meestal niet doorgestuurd en meestal meteen gewist), betekent nog niet dat er geen grootschalige problemen kunnen ontstaan. Er hoeft immers maar één persoon te zijn die sexting-beelden wél doorzendt, bijvoorbeeld naar 100 anderen, en van die ontvangers maar een paar die die beelden opnieuw doorzenden naar 100 anderen (enzovoorts), dan stijgt het aantal personen dat die beelden gezien heeft explosief. Met alle desastreuze gevolgen van dien. De - potentiële - ellende zit 'm dus vooral in het doorzenden⁴.

⁴Wat natuurlijk ook consequenties heeft voor degene die de sexting-beelden in eerste instantie (van zichzelf) gemaakt heeft. Die loopt altijd een risico. Meer daarover in het hoofdstuk 'Aanbevelingen voor ouders'.

Tot slot onderzochten we de beeldvorming: hoe aantrekkelijk, dom of populair worden andere jongens en meisjes gevonden, die pikante beelden van zichzelf verzenden? Zie Figuur 9 – Sexting: beeldvorming.

Figuur 9 – Sexting: beeldvorming (1=helemaal oneens, 3=neutraal, 5=helemaal eens)

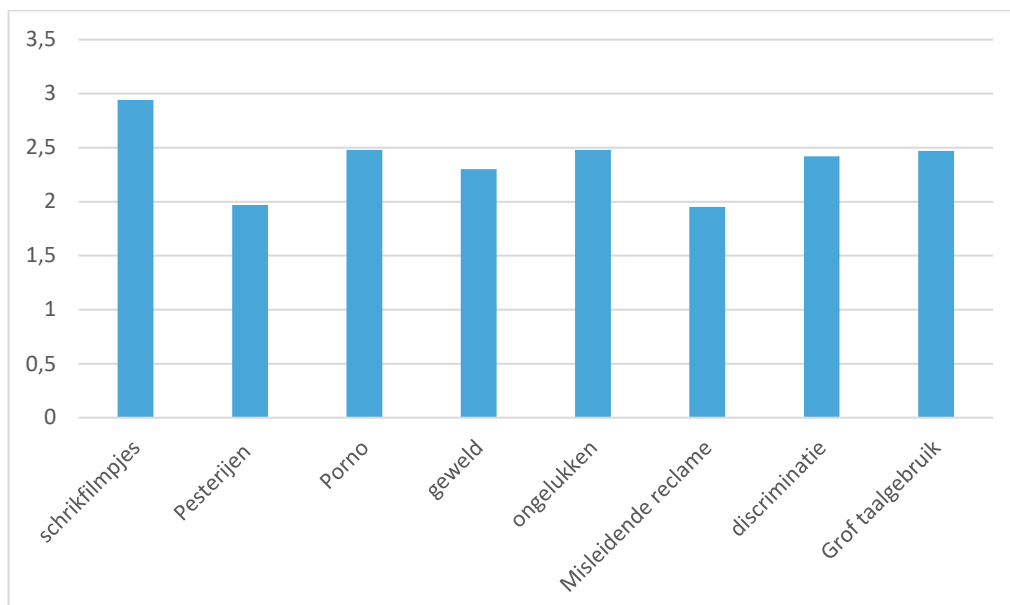
Observatie: jongeren die aan sexting doen, worden minder aantrekkelijk, niet zo slim, en niet zo populair gevonden.

Wat opvalt: dat leeftijdsgenoten die aan sexting doen, of dat nou jongens of meisjes zijn, dus nogal negatief beoordeeld worden. Dit is in lijn met de observatie (zie boven) dat jongeren sexting niet echt normaal vinden.

4.7 Porno, geweld, en andere vervelende online ervaringen

Wat vinden jongeren zelf vervelend om online mee geconfronteerd te worden? Zie Figuur 10 – Houding t.o.v. vervelende gebeurtenissen.

Figuur 10 – Houding t.o.v. vervelende gebeurtenissen (1=heel vervelend, 3=neutraal, 5=helemaal niet vervelend)

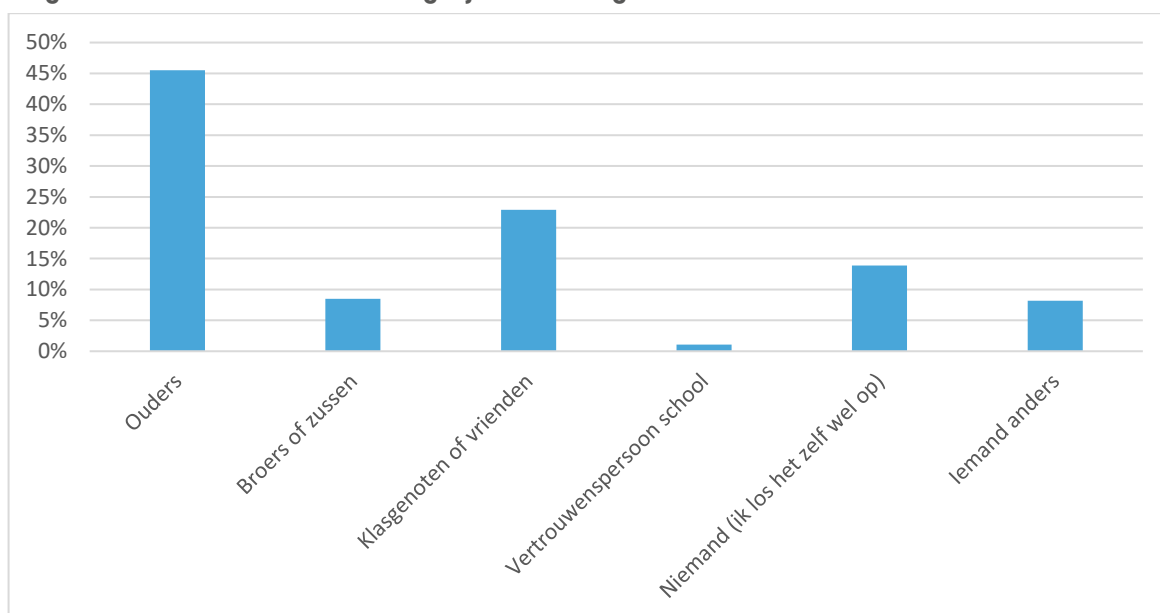
Observatie: alles wat we ze voorlegden vonden ze vervelend: schrikfilmpjes, pesterijen, porno, geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes), akelige ongelukken, misleidende reclame, discriminatie (van homo's, moslims, vluchtelingen, etc.) en grof taalgebruik (bijvoorbeeld van vloggers).

Verschil qua geslacht: over het algemeen vinden meisjes dit soort dingen (met name porno, geweld, ongelukken en discriminatie) nog net iets vervelender dan jongens. Vooral porno.

Wat opvalt: dat online pesten (ook wel 'cyber-pest' genoemd) en gewelddadige beelden het vervelendst gevonden worden.

En wie nemen jongeren het eerst in vertrouwen als er daadwerkelijk iets vervelends gebeurt? Zie Figuur 11 – De eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen.

Figuur 11 – De eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen

Observatie: bij vervelende online gebeurtenissen nemen jongeren meestal hun ouders het eerst in vertrouwen (46%).

Wat opvalt: dat bijna niemand (slechts 1 %) een vertrouwenspersoon van school inlicht, als er online iets vervelends is gebeurd. Dat is dus geen goed nieuws voor scholen...

Jongeren zeggen wél dat ze op school willen leren over online risico's. Na de eigen ouders zijn leraren de belangrijkste informatiebron voor hen (zie paragraaf 3.8, Figuur 13). Mogelijk zien jongeren school dus vooral als een kennisinstituut, dat zich niet moet bemoeien met hun persoonlijke leven. Dit is een interessant onderwerp voor nader onderzoek.

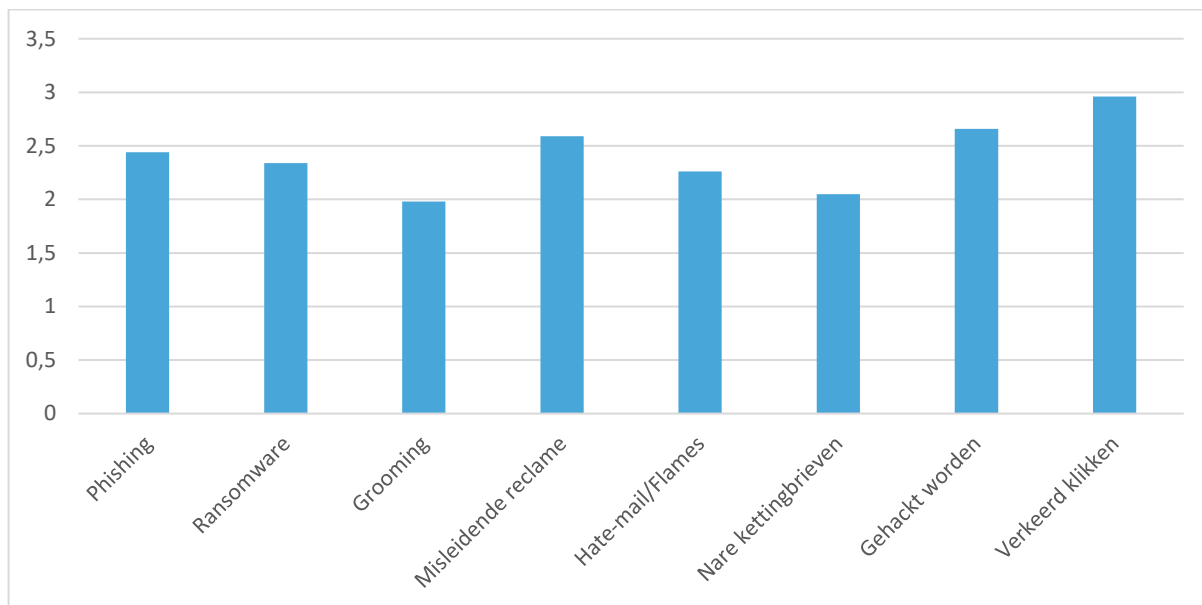
4.8 Het inschatten van online risico's

We vroegen ons af hoe waarschijnlijk jongeren het vinden dat ze ten prooi vallen aan online risico's, zoals phishing, ransomware en grooming. Wanneer ze de desbetreffende risico's (te) laag inschatten, vormt dat op

zich een risico. Zie Figuur 12 – Hoe worden online risico's ingeschat?

Verder wilden we graag weten bij wie jongeren bij voorkeur te rade gaan om meer te leren over online risico's. Zie Figuur 13 – Gewenste bronnen voor meer informatie over online risico's.

Figuur 12 – Hoe worden online risico's ingeschat? (1=heel onwaarschijnlijk, 3=neutraal, 5=heel waarschijnlijk)

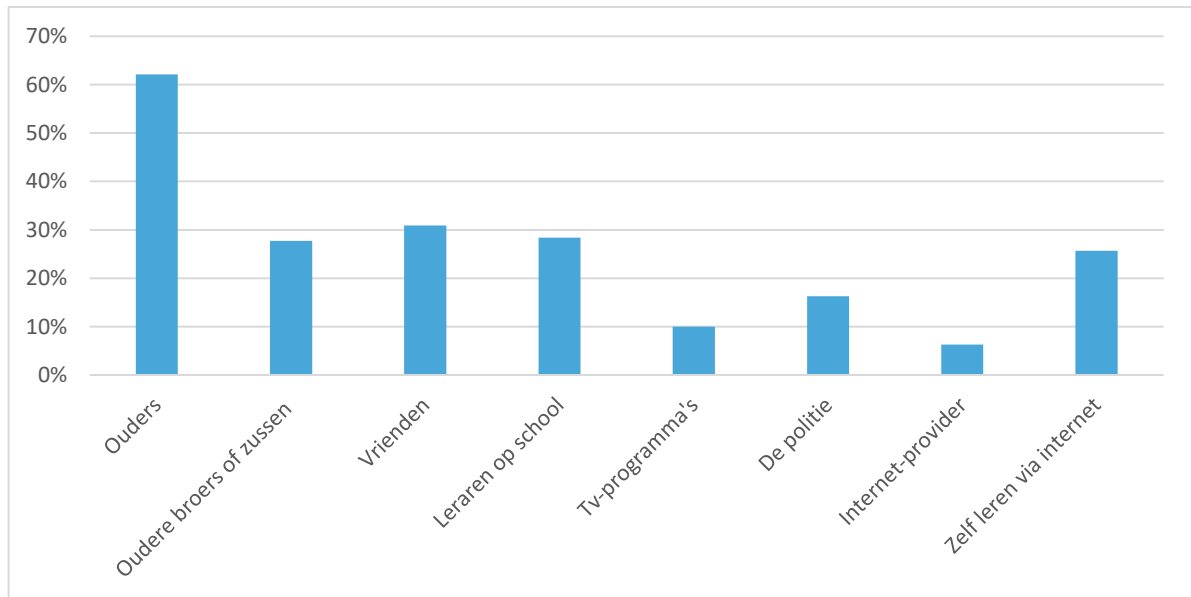
Observatie: alle risico's die wij voorlegden, werden onwaarschijnlijk genoemd. (Alleen 'verkeerd klikken', zoals per ongeluk een besmette bijlage openen, scoorde een 3 oftewel 'neutraal'.)

Wat opvalt: dat de risico's waarschijnlijk té laag ingeschat worden. Met name ransomware (toelichting in de vragenlijst: "een virus dat al je bestanden op slot zet, waarna je losgeld (een ransom) moet betalen om ze weer te kunnen openen") vormt een toenemend probleem. Ook is gebleken dat zelfs organisaties waar de medewerkers zich terdege bewust zijn van dit gevaar, eraan ten prooi kunnen vallen.

Wat eveneens opvalt, is dat het risico op het binnengaan van ransomware lager wordt ingeschat dan 'verkeerd klikken'. Dat wijst op een gebrek aan kennis, aangezien ransomware juist meestal wordt binnengehaald door per ongeluk klikken op een besmette bijlage. Het risico op ransomware zou dus minstens even hoog ingeschat moeten worden als het risico op verkeerd klikken.

Vervolgens wilden we graag weten waar of bij wie jongeren bij voorkeur te rade gaan om meer te leren over online risico's. Dat geeft een indicatie van de personen en instanties waar voorlichting het best op gericht kan worden. Zie Figuur 13 – Gewenste bronnen voor meer informatie over online risico's.

Figuur 13 – Gewenste bronnen voor meer informatie over online risico's

Observatie: jongeren leren het liefst over online risico's van hun ouders (62%), gevolgd door vrienden (31%). Het minst in trek als gesprekspartner zijn: Tv-programma's (10 %) en de internet-provider (6%).

Wat opvalt: dat ouders dus veruit de belangrijkste bron van informatie zijn. Oftewel: hun dagelijkse opvoeders.

5. OUDERLIJKE MEDIATIE

Hieronder gaan we in op de vraag hoe jongeren met hun ouders communiceren over hun online gedrag. De jargonterm hiervoor is 'ouderlijke mediatie'. Je zou het ook gewoon 'mediaopvoeding' kunnen noemen. Waarschijnlijk gebruiken onderzoekers liever de term 'ouderlijke mediatie' omdat die wat neutraler is. 'Mediaopvoeding' klinkt immers wel erg actief (dan denk je al snel aan uitleg geven en regels stellen), terwijl mediaopvoeding ook passief kan zijn (denk bijvoorbeeld aan: het kopen van een Wii Fit spelcomputer om bewegen te stimuleren, of zelf het goede voorbeeld geven bij computer- en smartphone-gebruik).

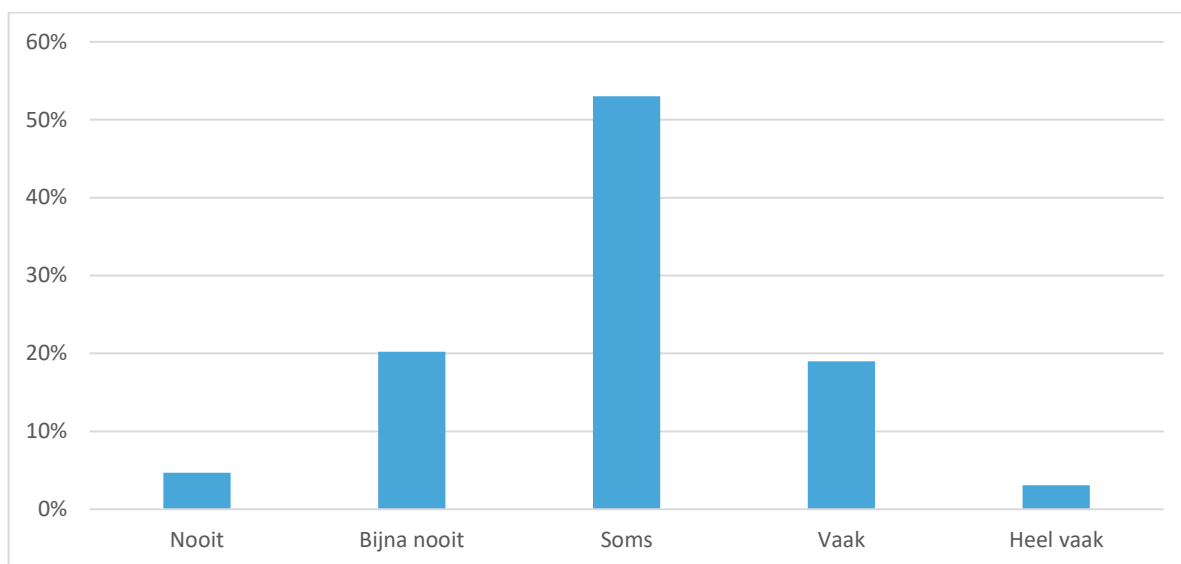
We keken vooral naar:

- praten over het gebruik van online media;
- de manier van praten over online mediagebruik;
- praten over schokkende beelden;
- omgaan met afspraken en regels;
- het gebruik van parental control software.

5.1 Praten over het gebruik van online media

Hoe vaak praten jongeren met hun ouders over het gebruik van online media? Zie Figuur 14 – Hoe vaak praat je met je ouders over het gebruik van online media?

Figuur 14 – Hoe vaak praat je met je ouders over het gebruik van online media?

Observatie: één vijfde van de jongeren (22%) praat vaak of heel vaak met hun ouders over het gebruik van online media, en 53% doet dat soms. Een minderheid doet het nooit (5%) of bijna nooit (20%).

Wat opvalt: hoe meer er gepraat wordt, hoe beter jongeren met online risico's om lijken te gaan. Let op: het hangt er wel vanaf hoe je praat. Veel praten op zich is niet voldoende. Daarover straks meer (in paragraaf 4.2 – Manieren van praten over online mediagebruik).

We vonden statistisch significante verbanden tussen de frequentie van praten enerzijds en online risico's (of het vermijden daarvan) anderzijds:

- **Het doorgeven van wachtwoorden aan ouders** – hoe meer er thuis gepraat wordt, hoe vaker jongeren hun wachtwoorden doorgeven aan hun ouders. In cijfers: van de jongeren die vaak tot heel vaak met hun ouders praten, geeft 80% wachtwoorden soms, vaak of heel vaak aan hun ouders door, tegenover 20% van de jongeren die nooit of bijna nooit, met hun ouders praten over online mediagebruik.
- **Kritisch omgaan met sociale media** – hoe meer er thuis gepraat wordt, des te kritischer de omgang met sociale media. Jongeren controleren berichten vaker op echtheid, en vinden eerder dat een bericht op sociale media weinig zegt over hoe een persoon echt is.
- **Sexting** – hoe meer er thuis gepraat wordt, hoe vaker ze aan hun ouders vertellen dat ze een onbedoelde 'sext' (pikante foto of video) hebben gekregen.

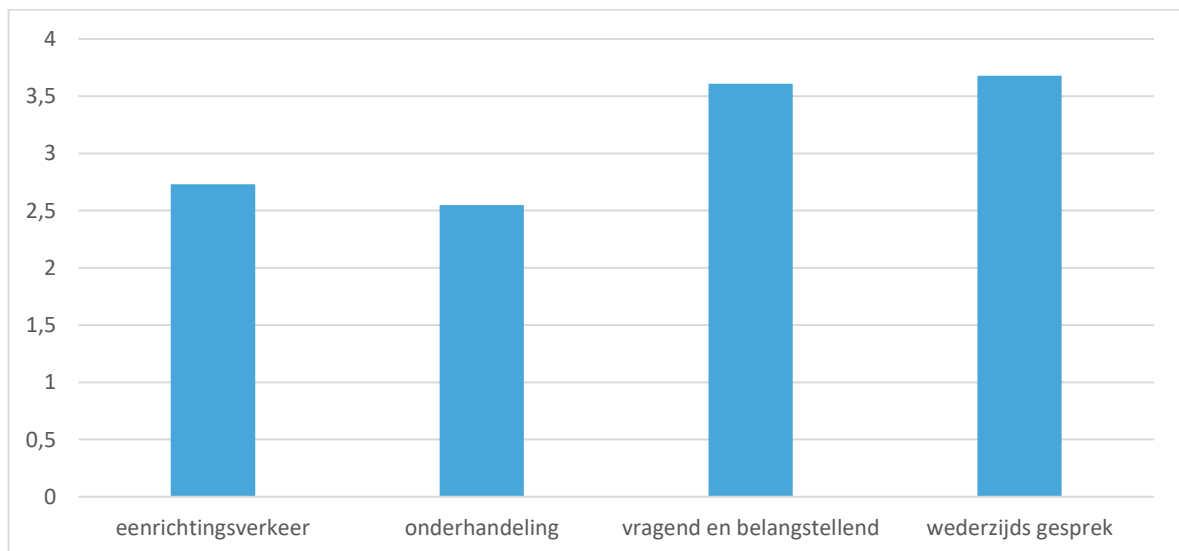
5.2 Manieren van praten over online mediagebruik

We onderscheidden vier manieren van praten:

- **eenrichtingsverkeer** (met opdrachten en preken);
- **onderhandeling** ("Als jij dit doet, mag je dat");
- **vragend en belangstellend** ("Wat doe je eigenlijk? Vertel eens...");
- **in de vorm van een wederzijds gesprek** (samen afspraken maken).

Hoe praten jongeren met hun ouders? We legden dat voor in de vorm van stellingen, waarbij geantwoord kon worden op een 5-puntsschaal, variërend van 1 (klopt helemaal niet) via 3 (neutraal) tot 5 (klopt helemaal wel). Zie Figuur 15 – Manieren van praten.

Figuur 15 – Manieren van praten (1= klopt helemaal niet, 3=neutraal, 5= klopt helemaal)

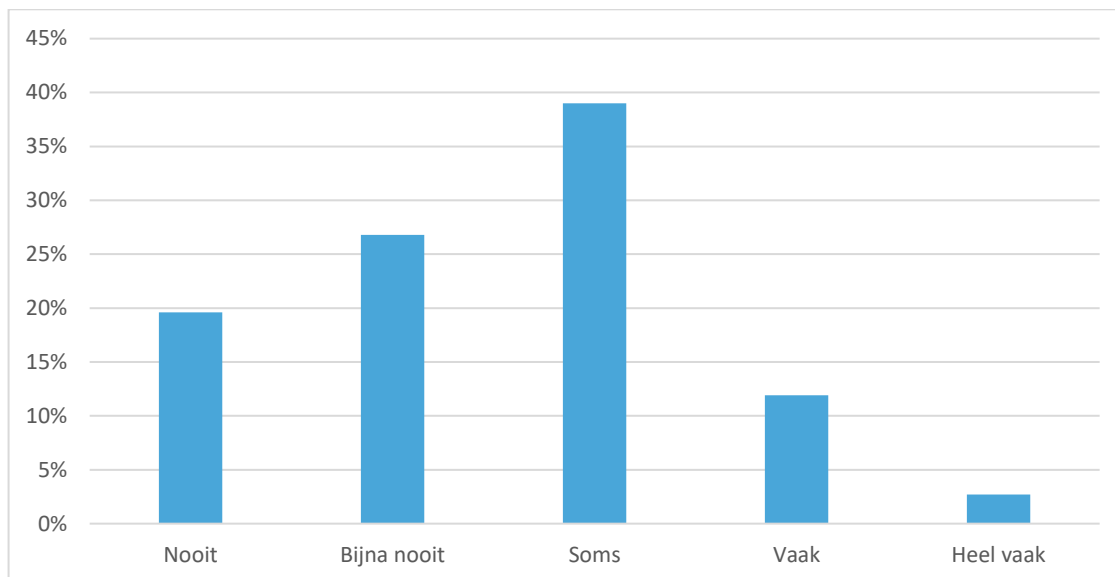
Observatie: wanneer jongeren met hun ouders praten over online media, wordt er vooral vragend en belangstellend gepraat (gemiddelde score 3,61) en in de vorm van een wederzijds gesprek (3,68). Eenrichtingsverkeer (2,73) en onderhandelen (2,55) komen minder voor.

Wat opvalt: dat vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken niet alleen vaker voorkomt, maar ook beter werkt dan eenrichtingsverkeer en onderhandelen.

5.3 Praten over schokkende beelden

Hoe vaak praten jongeren met hun ouders over schokkende beelden? Zie Figuur 16 – Praten (met ouders) over schokkende beelden. Wat 'schokkende beelden' zijn, lieten we over aan de fantasie van de respondenten. We gaven geen definitie. Wel gaven we als voorbeelden 'porno' en 'geweld'.

Figuur 16 – Praten (met ouders) over schokkende beelden

Observatie: 39% van de jongeren praat soms met hun ouders over schokkende beelden (omdat hun ouders erover begonnen). 47% doet dit nooit of bijna nooit, en een minderheid (15%) doet het vaak of heel vaak.

Overige observaties:

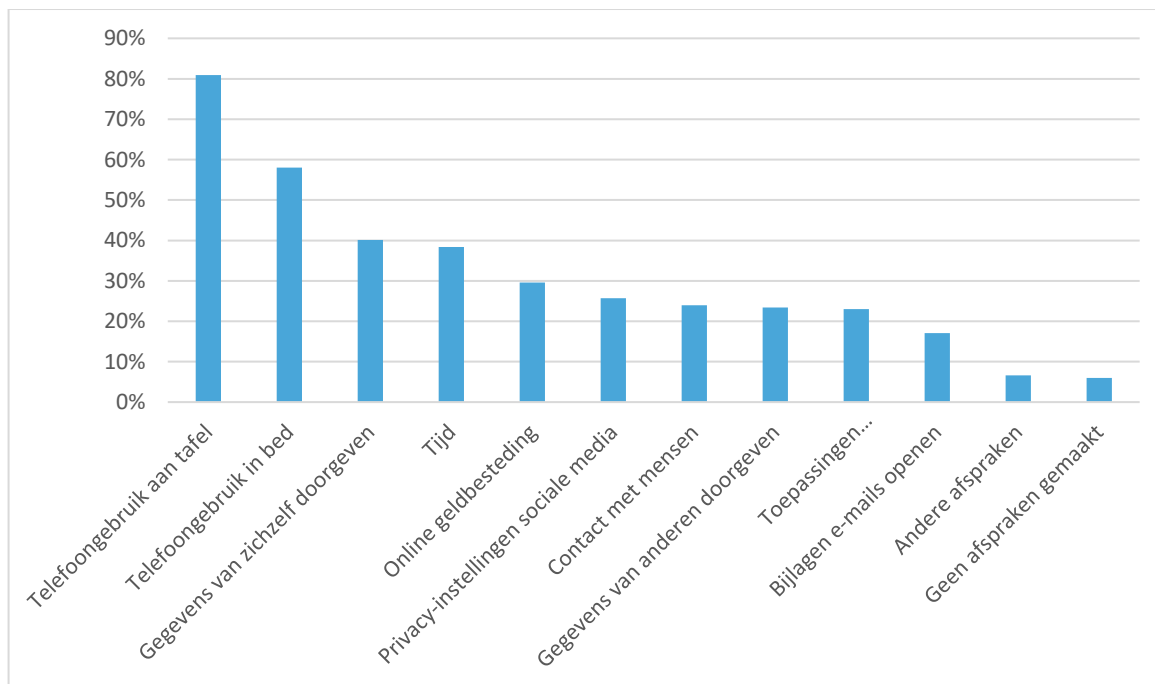
- De meeste ouders leggen duidelijk uit wat hun mening over dit soort beelden is, en moedigen hun kinderen aan om ook hún mening hierover te geven.
- Jongeren gaan ervan uit dat hun ouders dit soort beelden slecht en niet realistisch vinden (zie bijlage B – tabel 12).

Wat opvalt: dat dus bijna de helft van de jongeren nooit of bijna nooit met hun ouders praat over schokkende beelden. Wij vinden dat best veel, en niet bepaald positief. Dat de meeste ouders hun eigen mening niet echt belangrijker vinden dan die van hun kinderen, is daarentegen wél weer positief (omdat praten vanuit een gelijkwaardige positie eerder al bestempeld werd als risicoverlagend).

5.4 Afspraken en regels

Waarover maken jongeren afspraken met hun ouders? Zie Figuur 17 - Afspraken en regels over...

Figuur 17 - Afspraken en regels over...

Observatie: er worden vooral afspraken gemaakt over telefoongebruik aan tafel (81%) en over telefoongebruik in bed (58%). Ook worden er door ongeveer een kwart van de jongeren afspraken gemaakt over privacy-instellingen op sociale media (26%) en het doorgeven van gegevens van anderen (24%).

Overige observaties:

- De afspraken die jongeren zelf zouden maken (met hun eigen - toekomstige - kinderen), komen overeen met de afspraken die ze op dit moment met hun ouders maken (zie bijlage B - tabel 18);
- Er wordt niet veel gepraat over al die afspraken en regels. Slechts een kleine minderheid van de jongeren (13%) zegt dat dit vaak tot heel vaak gebeurt. Ongeveer de helft van de jongeren zegt dat dit soms gebeurt (46%), en 40% praat er nooit of bijna nooit over (zie bijlage B - tabel 14);
- Als er gepraat wordt over de regels (wat dus weinig gebeurt), dan gebeurt dat meestal rustig, en meestal wordt goed uitgelegd waarom die regels gelden;
- Ouders worden doorgaans boos als hun kinderen zich niet aan de regels houden;
- Ouders houden zich meestal ook zélf aan hun eigen regels (78% van de jongeren zegt dat dit het geval is, en 17% klaagt dat dat niet zo is);

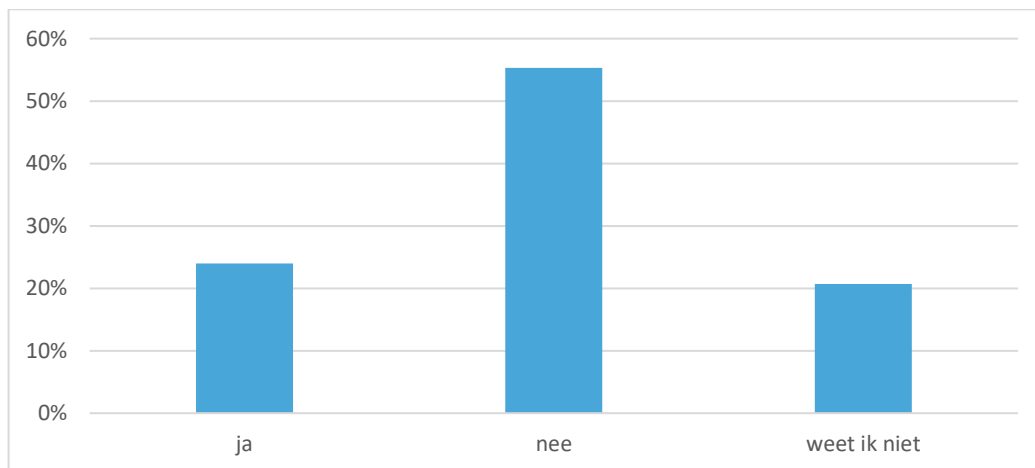
Wat opvalt: dat er dus vooral afspraken worden gemaakt over telefoongebruik aan tafel, en in bed, maar dat het onderwerp 'tijdsbesteding' in de middenmoot eindigt. Terwijl ouders daar vaak de meeste zorgen over hebben (getuige het aantal vragen daarover op websites als Mediaopvoeding.nl).

Tot slot: meer praten over afspraken en regels helpt niet om een positievere houding over afspraken en regels af te dwingen, maar helpt wel om negatieve gevoelens ("ik vind ze stom, die regels") te vermijden.

5.5 Parental control-software

Parental control-software, oftewel software voor ouderlijk toezicht, blijkt weinig gebruikt te worden (althans volgens de jongeren uit het onderzoek). Zie Figuur 18 - Gebruiken jullie thuis controlesoftware?

Figuur 18 - Gebruiken jullie thuis controlesoftware?

Observatie: bij ongeveer een kwart van de jongeren (24%) wordt er controlesoftware gebruikt om hun gedrag te reguleren. Iets meer dan de helft (55%) zegt dat dit middel niet gebruikt wordt. Ongeveer één op de vijf jongeren (21%) weet niet of dit soort software gebruikt wordt.

Wat opvalt: dat parental control-software dus relatief weinig gebruikt wordt (bij 24% van de jongeren). Maar ook dat het percentage 'weet niet' merkwaardig hoog is (21%). Dit soort software wordt immers vooral gebruikt om de online tijd van jongeren te beperken, dus dat merken ze snel genoeg, zou je zeggen.

Wat verder opvalt: dat ook maar 15% van de jongeren zegt dat ze deze software bij hun eigen kinderen zouden willen gebruiken. Een kleine meerderheid (47%) zegt dit niet te willen.

6. AANBEVELINGEN VOOR OUDERS

Dit onderzoek ondersteunt in alle opzichten de adviezen die voorheen al werden gegeven aan ouders, maar voegt daar ook nog nieuwe dingen aan toe.

Praten, praten, praten

Veel praten werkt aantoonbaar risicoverlagend. Want hoe meer er thuis gepraat wordt over media-gebruik, hoe groter de kans:

- dat jongeren hun wachtwoorden doorgeven aan hun ouders;
- dat jongeren kritisch omgaan met sociale media;
- dat jongeren vertellen dat ze een onbedoelde sexting-afbeelding hebben gekregen.

Maar let op: veel praten op zich is niet genoeg. Het moet wel op de juiste manier gebeuren. Zie verder bij 'Kies de juiste manier van praten' hieronder.

Word niet boos

Uit het onderzoek blijkt dat 'bang zijn voor boze reacties' de belangrijkste reden is (na 'beducht zijn voor je eigen privacy') voor jongeren om niet naar hun ouders te gaan als er iets is mis gegaan. Oftewel: als je in het verleden boos werd bij een online misstap, komt je kind dus niet meer zo makkelijk naar je toe als er écht iets heftigs aan de hand is.

Maak je geen zorgen over gebrek aan kennis (maar...)

Veruit de ónbelangrijkste reden voor jongeren om niet naar hun ouders te gaan als er iets is misgegaan, is dat ze het toch niet zouden begrijpen. Dat is dus een hart onder de riem voor ouders die denken dat het geen zin zou hebben om te praten over online ervaringen met hun kinderen vanwege gebrek aan kennis over de online wereld.

Maar let op: als je niet begrijpt waar het over gaat, uit dat onbegrip dan liever op een positieve en geïnteresseerde manier ("vertel eens, hoe werkt dit nu eigenlijk?") dan op een negatieve en afkeurende manier ("hou toch op met dat WotsUp, of hoe het ook heet..."). Het nut van een positieve insteek blijkt weliswaar niet rechtstreeks uit het onderhavige onderzoek maar wel uit verschillende andere onderzoeken⁵.

...Maar blijf je wel goed informeren

Veruit de belangrijkste informatiebron voor jongeren, als het gaat om online risico's, zijn de ouders (62%). Ook zijn de ouders veruit favoriet om het als eerste aan te vertellen (bijna 46%) als er iets is misgegaan. Dat betekent dat je als ouders wel je best moet doen om antwoord te geven op vragen van je kinderen. Probeer dus goed bij te blijven. Als je er zelf niet meteen uitkomt, ga dan samen op zoek naar de juiste antwoorden.

Toon er begrip voor dat je kinderen niet alles willen vertellen

Jongeren hechten sterk aan hun privacy. Dat is de belangrijkste reden om niet alles te willen delen met hun

⁵ Zie onder andere: Livingstone, S. et al. (2017). 'Maximizing Opportunities and Minimizing Risks for Children Online: The Role of Digital Skills in Emerging Strategies of Parental Mediation'. In: Journal of Communication, online first publication

ouders. Houd er rekening mee dat dit normaal is, en heb er begrip voor. Uit diverse (andere) onderzoeken blijkt dat het risicoverlagend werkt, ook voor mogelijke suïcidale gevoelens, als jongeren zich gesteund en begrepen voelen. En ook al begrijp je ze niet écht, maak dan duidelijk dat je ze in ieder geval serieus neemt.

Kies de juiste manier van praten

Globaal zijn er vier manieren van praten:

- eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken);
- onderhandelen (“Als jij dit doet, mag je dat”);
- vragend en belangstellend (“Wat doe je eigenlijk? Vertel eens...”);
- in de vorm van een wederzijds gesprek (samen afspraken maken).

Uit het onderzoek blijkt:

- Vragend/belangstellend communiceren en het voeren van wederzijdse gesprekken is het effectiefst (dat wil zeggen: geeft de grootste vermindering van risicovol gedrag);
- Eenrichtingsverkeer en onderhandelen zijn minder effectief (dat wil zeggen: lijkt risicovol gedrag meer in de hand te werken).

Zorg dat compromitterende beelden niet doorgestuurd worden

Veruit de meeste jongeren gaan zorgvuldig om met sexting-beelden. Ze wissen ze meestal meteen, en melden het vaak aan een volwassene als ze iets ontvangen wat niet voor hen bestemd is. Dat is mooi, maar er hoeft er maar één te zijn die dat soort beelden wél doorstuurt - naar een groot aantal anderen - gevolgd door een paar ontvangers die de beelden eveneens doorsturen naar een groot aantal anderen, en je hebt een probleem (waar ouders zich beslist zorgen over moeten maken). Dus:

- Druk je kinderen op het hart om compromitterende beelden echt nooit door te sturen. Want in doorsturen (dus openbaar maken) schuilt het ware probleem van sexting;
- Vertel je kinderen dat sexting (binnen een relatie) op zich niet verkeerd is, maar dat het risico wel heel groot is, omdat je nooit zeker weet dat sexting-beelden nooit doorgestuurd zullen worden. Bij twijfel: niet doen.

Let op: niet alleen sexting-beelden mogen nooit doorgestuurd worden, maar ook beelden over vechtpartijen en ongelukken niet. Het kan zeer schadelijk en zeer kwetsend zijn voor de betrokkenen, als die beelden worden doorgezonden.

Blijf dit soort zaken voortdurend bespreken. Uit dit onderzoek blijkt dat dat echt helpt.

Zie toe op het naleven van afspraken en regels

Het handhaven van afspraken en regels, dus goed toezien op de naleving ervan, vermindert de online risico's in allerlei opzichten. Het onderzoek toont aan:

- hoe minder je let op de naleving van afspraken en regels, des te sneller je kinderen online met vreemden praten over lichaam en seks;
- en hoe risicovoller hun opvattingen over sexting.

Ook belangrijk:

- Hoe rustiger de regels en afspraken worden uitgelegd, hoe geringer de ervaringen met sexting;
- Het handhaven van afspraken en regels betekent vooral: voortdurend erover in gesprek blijven. Straffen en boos worden werkt aantoonbaar minder goed.

BIJLAGE A - VRAGENLIJST

Hoe oud ben je?

- ☐ 12
- ☐ 13
- ☐ 14
- ☐ 15
- ☐ 16
- ☐ 17

Ik ben een...

- ☐ Jongen
- ☐ Meisje

Welke schoolopleiding volg je?

- ☐ Basisonderwijs/ Lagere school
- ☐ VMBO
- ☐ MAVO
- ☐ HAVO
- ☐ VWO
- ☐ MBO
- ☐ Anders, namelijk _____

Klik bij onderstaande stellingen het antwoord aan dat voor jou klopt

Mijn ouders zijn nog bij elkaar.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Ik heb één of meer broers of zussen.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Ik woon:

- ☐ Bij mijn (beide) ouders
- ☐ De meeste tijd bij één van mijn ouders (of afwisselend bij de een en de ander)
- ☐ Ergens anders, namelijk _____

Mijn godsdienst is:

- ☐ Protestants
- ☐ Katholiek
- ☐ Islam
- ☐ Anders, namelijk... _____
- ☐ Niets

Nu volgen enkele vragen over jouw mediagebruik, en de afspraken die je hierover gemaakt hebt met je ouders.

Hoe vaak wordt er bij jullie thuis gepraat over jouw gebruik van online media (bijvoorbeeld op je smartphone, tablet, of laptop)?

- ☐ Nooit
- ☐ Bijna nooit
- ☐ Soms
- ☐ Vaak
- ☐ Heel vaak

En op wat voor manier praten jouw ouders hier dan met jou over?

Maar stel nu dat jullie het hier wel over hebben, hoe zouden jouw ouders hier dan met jou over praten?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
In de vorm van eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In de vorm van onderhandeling ('Als jij dit doet, dan mag je dat')	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vragend en belangstellend ('Wat doe je eigenlijk? Vertel eens?')	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In de vorm van een gesprek (we maken samen afspraken over onderwerpen die mijn ouders belangrijk vinden)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hoe vaak zeggen je ouders dat er online schokkende beelden te zien zijn (bijv. porno, geweld)?

- ☐ Nooit

- ☐ Bijna nooit
- ☐ Soms
- ☐ Vaak
- ☐ Heel vaak

En als je ouders het hier met je over hebben, hoe gaat dat dan?

Maar stel nu dat je ouders dat wel tegen je zouden zeggen, hoe zou dat dan gaan?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
Mijn ouders leggen duidelijk uit wat hun mening over deze beelden is	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ouders vinden hun eigen mening belangrijker dan de mijne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ouders moedigen mij aan om ook mijn mening te geven	☐	☐	☐	☐	☐	☐

En wat is over het algemeen de mening van jouw ouders over dit soort beelden (dus porno of geweld) op het internet?

En wat denk je dat de mening van jouw ouders is over dit soort materiaal (dus porno of geweld) op het internet?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
Mijn ouders vinden dit soort beelden slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ouders vinden dat dit soort beelden niks met de werkelijkheid te maken hebben	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geef hieronder aan waarover je met jouw ouders afspraken hebt gemaakt.

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

Ik heb met mijn ouder(s) afspraken gemaakt over:

- ☐ De tijd die ik mag besteden aan tv, internet, games, telefoon, etc.
- ☐ Telefoongebruik aan tafel
- ☐ Telefoongebruik in bed
- ☐ Het geld dat ik online mag besteden
- ☐ De toepassingen die ik wel of niet mag downloaden/installeren/gebruiken (zoals apps, games, websites, Popcorn Time, Holo!, etc.)
- ☐ De mensen waarmee ik wel of niet contact mag hebben (online of in het echt)
- ☐ Bijlagen bij e-mails die ik wel of niet mag openen
- ☐ Gegevens van mijzelf die ik wel of niet mag doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)
- ☐ Gegevens van anderen die ik wel of niet mag doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)
- ☐ Privacy-instellingen op Facebook, Instagram, etc.
- ☐ Andere regels of afspraken, namelijk _____
- ☐ Ik heb geen regels of afspraken gemaakt met mijn ouders

Hoe vaak praten jullie thuis over de regels en afspraken over internetgebruik en online gedrag?

- ☐ Nooit
- ☐ Bijna nooit
- ☐ Soms
- ☐ Vaak
- ☐ Heel vaak

En hoe gaan jullie thuis om met afspraken of regels over internetgebruik en online gedrag?

Maar stel nu dat jullie het hier wel over hebben, hoe zouden jouw ouders hier dan mee omgaan?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet
Mijn ouders worden boos als ik mij niet aan de afspraken of regels houd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ouders leggen mij rustig uit waarom de afspraken en regels er zijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn ouders zeggen dat ik me aan de afspraken en regels moet houden, maar letten hier dan vervolgens weinig op	☐	☐	☐	☐	☐	☐

En wat vind je van die afspraken en regels over internetgebruik en online gedrag?

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje niet, een beetje wel	Klopt een beetje	Klopt helemaal	Weet ik niet (we hebben geen regels/afspraken)
Ik begrijp ze wel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind ze wel oké	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind ze stom	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Stel dat je later zelf kinderen hebt, waar zou jij dan afspraken over maken?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- ☐ **De tijd** die ze mogen besteden aan tv, internet, games, telefoon, etc.
- ☐ **Telefoongebruik aan tafel**
- ☐ **Telefoongebruik in bed**
- ☐ **Het geld** dat ze online mogen besteden
- ☐ **De toepassingen** die ze wel of niet mogen downloaden/installeren/gebruiken (zoals apps, games, websites, Popcorn Time, Holo!, etc.)
- ☐ **De mensen** waarmee ze wel of niet contact mogen hebben (online of in het echt)
- ☐ **Bijlagen bij e-mails** die ze wel of niet mogen openen
- ☐ **Gegevens van hunzelf** die ze wel of niet mogen doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)

- ☐ **Gegevens van anderen** die ze wel of niet mogen doorgeven (zoals naam, adres, telefoonnummer, foto's, filmpjes, etc.)
- ☐ **Privacy-instellingen** op Facebook, Instagram, etc.
- ☐ **Andere regels of afspraken**, namelijk _____
- ☐ Ik zou **geen regels of afspraken** maken

Gebruiken jullie thuis software die jouw online gedrag controleert (wat je wel en niet mag doen, hoe lang je het mag doen, etc.)?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Denk je dat je later controlesoftware voor jouw kinderen zou gebruiken?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik nog niet

Kun je kort toelichten waarom?

Houden je ouders zich zélf aan de regels die ze jou opleggen?

(Bijvoorbeeld: niet bellen of appen aan tafel.)

- ☐ Ja, meestal wel
- ☐ Nee, meestal niet
- ☐ Niet van toepassing (bij ons gelden geen regels)

Houd je wel eens iets achter voor je ouders?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- ☐ Ja, als ik bang ben dat ze boos zullen worden
- ☐ Ja, als het iets is waarvan ik het ongemakkelijk vind om met hen over te praten
- ☐ Ja, als ik denk dat ze het toch niet zullen begrijpen
- ☐ Ja, als ik vind dat het iets privé's is waar zij niets mee te maken hebben
- ☐ Ik houd nooit iets achter voor mijn ouders

Geef je je wachtwoorden wel eens door aan anderen?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- ☐ Ja, aan mijn ouders

- ☐ Ja, aan klasgenoten of vrienden
- ☐ Ja, aan spelers van online games
- ☐ Ja, aan anderen dan de bovengenoemde personen
- ☐ Ik geef mijn wachtwoorden nooit door

Welke websites en apps gebruik je vaak?

Met 'vaak' bedoelen we dagelijks, of minstens een paar keer per week. Je mag meer dan één vakje aankruisen.

Ook hier blijven je antwoorden natuurlijk anoniem. We vertellen het niet door!

- ☐ Google
- ☐ YouTube – vooral vanwege de vloggers
- ☐ YouTube – vooral vanwege de instructiefilmpjes
- ☐ YouTube – vooral vanwege de muziek
- ☐ YouTube – 'algemeen' (voor andere toepassingen dan hierboven)
- ☐ Facebook
- ☐ Twitter
- ☐ WhatsApp
- ☐ Instagram
- ☐ Snapchat
- ☐ Momio
- ☐ Skype (of andere communicatie-platforms, zoals FaceTime, etc.)
- ☐ Legale film-sites, zoals Netflix
- ☐ Illegale film-sites, zoals Popcorn Time
- ☐ Porno-sites
- ☐ Musically
- ☐ Wikipedia
- ☐ Marktplaats
- ☐ Scholieren.com (voor uittreksels, etc.)
- ☐ Huiswerk-sites (zoals Woordjesleren, Wrtts, Wozzol, Quandle, etc.)
- ☐ Het leerling-volgsysteem van school (zoals Magister)
- ☐ Webmail (zoals Gmail, Live.com, Hotmail, etc.)
- ☐ Spelletjes-sites
- ☐ Online werelden (zoals MovieStarPlanet)
- ☐ Gaming-sites (zoals Minecraft, World of Warcraft, etc.)
- ☐ Gok-sites (waar je voor geld kunt spelen)
- ☐ Anders, namelijk _____

De volgende stellingen gaan over sociale media, zoals Facebook, Snapchat, en Instagram.

Geef aan in hoeverre je het eens bent met de volgende stellingen.

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee oneens, niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet
Als je iemand goed wilt leren kennen, bestudeer je zijn of haar Facebook- of Instagram-account	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik me bij een bericht op sociale media afvraag of dat wel echt waar is, ga ik het controleren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bekende mensen – zoals Rihanna, Obama en de paus – plaatsen zelf hun eigen berichten op social media	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Berichten op sociale media zijn vaak overdreven	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Berichten op sociale media laten alleen positieve kanten van iemand zien	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Berichten op sociale media zeggen niet zo veel over de persoon die ze plaatst	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Online en via apps kun je makkelijk over allerlei dingen praten, met bekenden en onbekenden.

Wat vind jij van online praten over de volgende onderwerpen met mensen die je zelf kent?

	Heel vervelend / heb ik liever niet	Een beetje vervelend	Niet leuk maar ook niet vervelend	Een beetje leuk	Heel leuk / geen probleem	Weet ik niet
School	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hobby's	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nieuws	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Geloof	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uiterlijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kleding	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lichaam	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seks	☐	☐	☐	☐	☐	☐

En wat vind jij van online praten over de volgende onderwerpen met mensen die je niet kent?

	Heel vervelend / heb ik liever niet	Een beetje vervelend	Niet leuk maar ook niet vervelend	Een beetje leuk	Heel leuk / geen probleem	Weet ik niet
School	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hobby's	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nieuws	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Geloof	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uiterlijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kleding	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lichaam	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seks	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Wat doe je als onbekenden jou online (of via een app) persoonlijke vragen gaan stellen?

- ☐ Daar ga ik (soms) het gesprek mee aan
- ☐ Die negeer ik / ik verbreek het contact
- ☐ Ik bespreek het met mijn ouders
- ☐ Ik bespreek het met mijn broers, zussen, of vrienden
- ☐ Niet van toepassing (zo iets is eigenlijk nog nooit gebeurd)

De volgende vragen gaan over 'sexting'. Met 'sexting' wordt bedoeld: het maken van een foto van jezelf waar je naakt of in je ondergoed op staat, en die je naar anderen verstuurt via smartphone of internet, of die je op het internet plaatst.

Geef aan in hoeverre je het eens bent met de volgende stellingen over sexting:

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee oneens, niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens	Weet ik niet / geen mening
Als je zo'n foto voor je vriendje of vriendinnetje maakt, hoef je je niet te schamen. Ik vind dat normaal.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als zo'n foto de school rondgaat, heb ik geen medelijden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, stuur ik hem zelf ook weer door.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, wis ik hem meteen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, vertel ik het aan een volwassene (bijvoorbeeld mijn ouders of een leraar).

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Heb jij wel eens aan sexting gedaan?

Je antwoord op deze vraag blijft volledig geheim, we vertellen dit aan niemand door!

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Wat vinden de meeste volwassenen volgens jou van sexting?

De meeste volwassenen vinden sexting...

- ☐ Helemaal oké
- ☐ Een beetje oké
- ☐ Deels oké /deels niet oké
- ☐ Nauwelijks oké
- ☐ Helemaal niet oké
- ☐ Weet ik niet

Wat vinden de meeste van je vrienden/vriendinnen volgens jou van sexting?

Mijn vrienden/vriendinnen vinden sexting...

- ☐ Helemaal oké
- ☐ Een beetje oké
- ☐ Deels oké /deels niet oké
- ☐ Nauwelijks oké
- ☐ Helemaal niet oké
- ☐ Weet ik niet

Hoeveel van je vrienden/vriendinnen doen wel eens aan sexting?

- ☐ Bijna allemaal
- ☐ Meer dan de helft
- ☐ De helft
- ☐ Minder dan de helft
- ☐ Bijna niemand
- ☐ Niemand

Denk nu aan een meisje van jouw leeftijd dat veel aan sexting doet.

We willen graag weten welke eigenschappen volgens jou typerend zijn voor dit meisje.

Zo'n meisje is ...

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee oneens, niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
... aantrekkelijk	☐	☐	☐	☐	☐
... dom	☐	☐	☐	☐	☐
... populair	☐	☐	☐	☐	☐

Denk nu aan een jongen van jouw leeftijd die veel aan sexting doet.

We willen graag weten welke eigenschappen volgens jou typerend zijn voor deze jongen.

Zo'n jongen is ...

	Helemaal niet mee eens	Niet mee eens	Niet mee oneens, niet mee eens	Mee eens	Helemaal mee eens
... aantrekkelijk	☐	☐	☐	☐	☐
... dom	☐	☐	☐	☐	☐
... populair	☐	☐	☐	☐	☐

Hoe vervelend vind je de volgende dingen (als je ze online of in een app meemaakt of ziet)?

	Heel vervelend	Beetje vervelend	Niet leuk maar ook niet vervelend	Niet vervelend	Helemaal niet vervelend	Nog nooit meegemaakt
Filmpjes die bedoeld zijn om je te laten schrikken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pesterijen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Porno	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Akelige ongelukken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Advertenties	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Discriminatie (van homo's, moslims, vluchtelingen, etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Grof taalgebruik (bijvoorbeeld van vloggers)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Heb je wel eens iets vervelends meegemaakt wat hierboven niet genoemd is?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, namelijk _____

Wie zou je het eerst in vertrouwen nemen als je iets vervelends hebt meegemaakt (online, of via een app)?

- ☐ Mijn ouders
- ☐ Broers of zussen
- ☐ Klasgenoten of vrienden
- ☐ Een vertrouwenspersoon van school (zoals de mentor)
- ☐ Niemand (ik los het zelf wel op)
- ☐ Iemand anders, namelijk _____

Heb je wel eens gepraat met iemand over vervelende dingen die je online of via een app had meegemaakt?

- ☐ Ja – met degene die ik hiervoor genoemd heb
- ☐ Ja – maar met iemand anders dan ik hiervoor genoemd heb
- ☐ Nee – ik heb het zelf opgelost
- ☐ Niet van toepassing (ik heb nog nooit iets vervelends meegemaakt)

Hoe waarschijnlijk is het volgens jou dat je wel eens slachtoffer kunt worden van:

	Heel onwaarschijnlijk k	Een beetje onwaarschijnlijk k	Beetje onwaarschijnlijk k / beetje waarschijnlijk	Beetje waarschijnlijk k	Heel waarschijnlijk k
Phishing	☐	☐	☐	☐	☐
Dat is: een bericht dat je verleidt om je persoonsgegevens in te vullen.					
Ransomware	☐	☐	☐	☐	☐
Dat is: een virus dat al je bestanden op slot zet, waarna je losgeld (een ransom) moet betalen om ze weer te kunnen openen.					
Grooming	☐	☐	☐	☐	☐
Dat is: dat je online versierd wordt door iemand die je niet kent (meestal een					

volwassene die zich voordoeft als een jongere), die je daarna uit de kleren gaat praten.

Misleidende reclame

☐☐☐☐☐

Bijvoorbeeld dat je denkt dat iets gratis is, maar dat je dan vastzit aan een lang lopend abonnement.

Hate-mail / flames

☐☐☐☐☐

Berichten die bedoeld zijn om jou te kwetsen.

Nare kettingbrieven

☐☐☐☐☐

Berichten die je door moet sturen omdat je anders zogenaamd dood zult gaan, of een enge ziekte zult krijgen.

Gehackt worden

☐☐☐☐☐

Dat is: dat iemand anders de controle over een account van jou overneemt en daarmee vervelende dingen gaat doen. Zoals wapens stelen in een game of je Facebook-pagina bekladden, of nare berichten naar anderen sturen waarbij het lijkt alsof jij dat gedaan hebt.

Verkeerd klikken

☐☐☐☐☐

Bijvoorbeeld op

een bijlage in een
e-mail, waardoor
je een virus
binnenhaalt.

Van wie zou je willen leren welke risico's er zijn, en hoe je jezelf het beste daartegen kunt beschermen?

Je mag meer dan één vakje aankruisen.

- ☐ Mijn ouders
- ☐ Oudere broers of zussen (als je die hebt)
- ☐ Vrienden
- ☐ Leraren op school
- ☐ Tv-programma's
- ☐ De politie
- ☐ Onze internet-provider
- ☐ Dat leer ik vanzelf wel op internet (op forums, in chats, op social media, etc.)

Geef aan in hoeverre de volgende uitspraken kloppen voor jou.

	Klopt helemaal niet	Klopt nauwelijks	Klopt een beetje wel/beetje niet	Klopt een beetje	Klopt helemaal
Ik raak gefrustreerd wanneer ik niet mijn eigen keuzes mag maken.	☐	☐	☐	☐	☐
Het irriteert mij wanneer iemand mij iets probeert uit te leggen wat ik al weet.	☐	☐	☐	☐	☐
Als iets verboden is, denk ik vaak "dit is precies wat ik ga doen".	☐	☐	☐	☐	☐
Als iemand mij dwingt om iets te doen, heb ik zin om juist het tegenovergestelde te doen.	☐	☐	☐	☐	☐
Advies van anderen zorgt ervoor dat ik juist het tegenovergestelde ga doen.	☐	☐	☐	☐	☐

Dit is het einde van de vragenlijst. We willen je nogmaals hartelijk danken voor je bereidheid mee te doen!

Als je nog opmerking hebt over de vragenlijst, plaats ze dan in het vak hieronder.

BIJLAGE B - TABELLEN

Tabel 3a - Leeftijden (onderzoek 2017)

Leeftijd	Aantal	Percentage
12	182	14.5 %
13	235	18.8 %
14	229	18.3 %
15	222	17.7 %
16	215	17.2 %
17	169	13.5 %

Tabel 3b - Leeftijden (onderzoek 2018)

Leeftijd	Aantal	Percentage
12	124	19.4 %
13	117	18.3 %
14	126	19.7 %
15	122	19.1 %
16	82	12.9 %
17	67	10.5 %

Tabel 4a - Geslacht (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Jongen	670	53.5 %
Meisje	582	46.5 %

Tabel 4b - Geslacht (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Jongen	339	53.1 %
Meisje	299	46.9 %

Tabel 5a – Schooltype van de respondenten (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
VMBO	348	27.8 %
MAVO	174	13.9 %
HAVO	314	25.1 %
VWO	220	17.6 %
MBO	115	9.2 %
Anders	81	6.5 %

Tabel 5b – Schooltype van de respondenten (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
VMBO	140	21.9 %
MAVO	63	9.9 %
HAVO	210	32.9 %
VWO	142	22.3 %
MBO	66	10.3 %
Anders	15	2.4 %

Tabel 6a – Gezinssituatie (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Ouders zijn bij elkaar	907	72.4 %
Heeft broers of zussen	1065	85.1 %
<i>Woonsituatie:</i>		
Woont bij (beide) ouders	957	76.4 %
Woont vooral/afwisselend bij één van de ouders	261	20.8 %
Woont ergens anders	34	2.7 %

Tabel 6b – Gezinssituatie (onderzoek 2018)

--	--	--

	Aantal	Percentage
Ouders zijn bij elkaar	611	95.8 %
Heeft broers of zussen	625	98 %
<i>Woonsituatie:</i>		
Woont bij (beide) ouders	603	94.5 %
Woont vooral/afwisselend bij één van de ouders	14	2.2 %
Woont ergens anders	21	3.3 %

Tabel 7a – Religie (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Protestants	171	13.7 %
Katholiek	226	18.1 %
Islam	42	3.4 %
Anders	48	3.8 %
Niets	765	61.1 %

Tabel 7b – Religie (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Protestants	559	87.6 %
Katholiek		
Islam	2	0.3 %
Anders	71	11.1 %
Niets	6	0.9 %

Tabel 8a – Praten over media (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Nooit	22	1.8 %
Bijna nooit	90	7.2 %

Soms	525	41.9 %
Vaak	484	38.7 %
Heel vaak	131	10.5 %

Tabel 8b - Praten over media (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Nooit	30	4.7 %
Bijna nooit	129	20.2 %
Soms	338	53.0 %
Vaak	121	19.0 %
Heel vaak	20	3.1 %

Tabel 9a - Manier van praten over media (onderzoek 2017)

(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
In de vorm van eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken)	2.72	1.28
In de vorm van onderhandeling ('Als jij dit doet, dan mag je dat')	2.58	1.31
Vragend en belangstellend. ('Wat doe je eigenlijk? Vertel eens?')	4.02	1.04
In de vorm van een gesprek (we maken samen afspraken over onderwerpen die mijn ouders belangrijk vinden)	3.93	1.12

Tabel 9b - Manier van praten over media (onderzoek 2018)

(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
In de vorm van eenrichtingsverkeer (met opdrachten en preken)	2.73	1.63
In de vorm van onderhandeling ("Als jij dit doet, dan mag je dat")	2.55	1.56
Vragend en belangstellend. ('Wat doe je eigenlijk? Vertel eens?')	3.61	1.41
In de vorm van een gesprek (we maken samen afspraken over onderwerpen die mijn ouders belangrijk vinden)	3.68	1.44

Tabel 10a - Praten over schokkende beelden (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Nooit	119	9.5 %
Bijna nooit	283	22.6 %
Soms	643	51.4 %
Vaak	178	14.2 %
Heel vaak	29	2.3 %

Tabel 10b - Praten over schokkende beelden (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Nooit	125	19.6 %
Bijna nooit	171	26.8 %
Soms	249	39.0 %
Vaak	76	11.9 %
Heel vaak	17	2.7 %

Tabel 11a – Manier van praten over schokkende beelden (onderzoek 2017)
(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
Mijn ouders leggen duidelijk uit wat hun mening over deze beelden is	4.39	.91
Mijn ouders vinden hun eigen mening belangrijker dan de mijne	2.67	1.20
Mijn ouders moedigen mij aan om ook mijn mening te geven	4.17	.98

Tabel 11b – Manier van praten over schokkende beelden (onderzoek 2018)
(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
Mijn ouders leggen duidelijk uit wat hun mening over deze beelden is	4.26	1.24
Mijn ouders vinden hun eigen mening belangrijker dan de mijne	3.02	1.68
Mijn ouders moedigen mij aan om ook mijn mening te geven	3.80	1.45

Tabel 12a – Mening van ouders over schokkende beelden (onderzoek 2017)
(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
--	------------	----

Mijn ouders vinden dit soort beelden slecht	4.38	.90
Mijn ouders vinden dat dit soort beelden niks met de werkelijkheid te maken hebben	4.00	1.18

Tabel 12b - Mening van ouders over schokkende beelden (onderzoek 2018)
(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
Mijn ouders vinden dit soort beelden slecht	4.87	0.73
Mijn ouders vinden dat dit soort beelden niks met de werkelijkheid te maken hebben	4.21	1.91

Tabel 13a - Afspraken en regels (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Tijd	554	44.2 %
Telefoongebruik aan tafel	944	75.4 %
Telefoongebruik in bed	785	62.7 %
Online geldbesteding	416	33.2 %
Toepassingen downloaden/installeren/gebruiken	470	37.5 %
Contact met mensen	518	41.4 %
Bijlagen e-mails openen	449	35.9 %
Gegevens van zichzelf doorgeven	933	74.5 %
Gegevens van anderen doorgeven	643	51.4 %
Privacy-instellingen sociale media	669	53.4 %
Andere afspraken	60	4.8 %
Geen afspraken gemaakt	55	4.4 %

Tabel 13b - Afspraken en regels (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
--	--------	------------

Tijd	245	38.4%
Telefoongebruik aan tafel	516	80.9%
Telefoongebruik in bed	370	58.0%
Online geldbesteding	189	29.6%
Toepassingen downloaden/installeren/gebruiken	147	23.0%
Contact met mensen	153	24.0%
Bijlagen e-mails openen	109	17.1%
Gegevens van zichzelf doorgeven	256	40.1%
Gegevens van anderen doorgeven	149	23.4%
Privacy-instellingen sociale media	164	25.7%
Andere afspraken	42	6.6%
Geen afspraken gemaakt	38	6.0%

Tabel 14a - Praten over regels en afspraken (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Nooit	39	3.1 %
Bijna nooit	180	14.4 %
Soms	734	58.6 %
Vaak	265	21.2 %
Heel vaak	34	2.7 %

Tabel 14b - Praten over regels en afspraken (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Nooit	56	8.8 %
Bijna nooit	203	31.8 %
Soms	294	46.1 %
Vaak	71	11.1 %
Heel vaak	14	2.2 %

Tabel 15a - Manier van praten over afspraken en regels (onderzoek 2017)

(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
--	------------	----

Mijn ouders worden boos als ik mij niet aan de afspraken of regels houd	3.84	1.08
Mijn ouders leggen mij rustig uit waarom de afspraken en regels er zijn	4.25	.928
Mijn ouders zeggen dat ik me aan de afspraken en regels moet houden, maar letten hier dan vervolgens weinig op	2.84	1.16

Tabel 15b – Manier van praten over afspraken en regels (onderzoek 2018)
(schaal van 1 "klopt helemaal niet" tot 5 "klopt helemaal")

	Gemiddelde	SD
Mijn ouders worden boos als ik mij niet aan de afspraken of regels houd	3.46	1.29
Mijn ouders leggen mij rustig uit waarom de afspraken en regels er zijn	4.01	1.19
Mijn ouders zeggen dat ik me aan de afspraken en regels moet houden, maar letten hier dan vervolgens weinig op	3.01	1.49

Tabel 16a – Mening over afspraken en regels (onderzoek 2017)
(schaal van 1 "klopt helemaal niet" tot 5 "klopt helemaal")

	Gemiddelde	SD
Ik begrijp ze wel	4.35	.78
Ik vind ze wel oké	4.09	.92
Ik vind ze stom	2.70	1.24

Tabel 16b - Meningen over afspraken en regels (onderzoek 2018)

(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
Ik begrijp ze wel	4.36	1.07
Ik vind ze wel oké	4.04	1.21
Ik vind ze stom	2.59	1.53

Tabel 17a - Houden ouders zich zélf aan de afspraken en regels? (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Ja, meestal wel	1080	86.3
Nee, meestal niet	110	8.8
Niet van toepassing	62	5.0

Tabel 17b - Houden ouders zich zélf aan de afspraken en regels? (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Ja, meestal wel	495	77.6 %
Nee, meestal niet	110	17.2 %
Niet van toepassing	33	5.2 %

Tabel 18a - Afspraken en regels bij eigen kinderen (onderzoek 2017)

	Aantal	Frequentie
Tijd	648	51.8 %
Telefoongebruik aan tafel	738	58.9 %

Telefoongebruik in bed	643	51.4 %
Online geldbesteding	572	45.7 %
Toepassingen installeren en gebruiken	495	39.5 %
Contact met mensen	641	51.2 %
Bijlagen e-mails openen	450	35.9 %
Gegevens van zichzelf doorgeven	855	68.3 %
Gegevens van anderen doorgeven	613	49.0 %
Privacy-instellingen sociale media	588	47.0 %
Andere afspraken	57	4.6 %
Geen afspraken gemaakt	104	8.3 %

Tabel 18b – Afspraken en regels bij eigen kinderen (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Tijd	308	48.3%
Telefoongebruik aan tafel	483	75.7%
Telefoongebruik in bed	381	59.7%
Online geldbesteding	340	53.3%
Toepassingen installeren en gebruiken	192	30.1%
Contact met mensen	241	37.8%
Bijlagen e-mails openen	154	24.1%
Gegevens van zichzelf doorgeven	379	59.4%
Gegevens van anderen doorgeven	245	38.4%
Privacy-instellingen sociale media	275	43.1%
Andere afspraken	30	4.7%
Geen afspraken gemaakt	34	5.3%

Tabel 19a – Gebruik controle-software (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Ja	70	5.6 %
Nee	902	72.0 %
Weet ik niet	280	22.4 %

Tabel 19b - Gebruik controle-software (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Ja	153	24.0%
Nee	353	55.3%
Weet ik niet	132	20.7%

Tabel 20a - Gebruik controle-software bij eigen kinderen (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Ja	77	6.2%
Nee	352	28.1%
Weet ik niet	823	65.7%

Tabel 20b - Gebruik controle-software bij eigen kinderen (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Ja	95	14.9%
Nee	301	47.2%
Weet ik niet	242	37.9%

Tabel 21a - Informatie achterhouden voor de ouders (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Als ik bang ben dat ze boos zullen worden	386	30.8 %
Als het iets is waarvan ik het ongemakkelijk vind om met hen over te praten	350	28.0 %
Als ik denk dat ze het toch niet zullen begrijpen	276	22.0 %

Als ik vind dat het iets privé's is waar zij niets mee te maken hebben	469	37.5 %
Nooit	272	21.7 %

Tabel 21b - Informatie achterhouden voor de ouders (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Als ik bang ben dat ze boos zullen worden	176	27.6%
Als het iets is waarvan ik het ongemakkelijk vind om met hen over te praten	208	32.6%
Als ik denk dat ze het toch niet zullen begrijpen	205	32.1%
Als ik vind dat het iets privé's is waar zij niets mee te maken hebben	339	53.1%
Nooit	123	19.3%

Tabel 22a - Wachtwoorden doorgeven (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Aan ouders	596	47.6 %
Aan klasgenoten of vrienden	81	6.5 %
Aan spelers van online games	9	0.7 %
Aan anderen dan de bovengenoemde personen	15	1.2 %
Nooit	590	47.1 %

Tabel 22b - Wachtwoorden doorgeven (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
--	--------	------------

Aan ouders	212	33.2%
Aan klasgenoten of vrienden	138	21.6%
Aan spelers van online games	9	1.4%
Aan anderen dan de bovengenoemde personen	24	3.8%
Nooit	317	49.7%

Tabel 23a - Veelgebruikte apps en websites (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Google	685	54.7 %
YouTube – vooral vanwege de vloggers	714	57.0 %
YouTube – vooral vanwege de instructiefilmpjes	394	31.5 %
YouTube – vooral vanwege de muziek	752	60.1 %
YouTube – 'algemeen' (voor andere toepassingen dan hierboven)	370	29.6 %
Facebook	731	58.4 %
Twitter	154	12.3 %
WhatsApp	1113	88.9 %
Instagram	737	58.9 %
Snapchat	657	52.5 %
Momio	6	0.5 %
Skype (of andere communicatie-platforms, zoals FaceTime)	409	32.7 %
Legale film-sites, zoals Netflix	328	26.2 %
Illegale film-sites, zoals Popcorn Time	93	7.4 %
Porno-sites	27	2.2 %
Musically	127	10.1 %
Wikipedia	271	21.6 %
Marktplaats	188	15.0 %
Scholieren.com (voor uittreksels, etc.)	192	15.3 %
Huiswerk-sites (zoals Woordjesleren, Writs, etc.)	353	28.2 %
Het leerling-volgsysteem van school (zoals Magister)	755	60.3 %
Webmail (zoals Gmail, Live.com, Hotmail, etc.)	575	45.9 %
Spelletjes-sites	398	31.8 %
Online werelden (zoals MovieStarPlanet)	64	5.1 %
Gaming-sites (zoals Minecraft, World of Warcraft, etc.)	389	31.1 %
Gok-sites (waar je voor geld kunt spelen)	4	0.3 %
Anders	15	1.2 %

Tabel 23b - Veelgebruikte apps en websites (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Google	547	85.7%
YouTube – vooral vanwege de vloggers	234	36.7%
YouTube – vooral vanwege de instructiefilmpjes	110	17.2%
YouTube – vooral vanwege de muziek	325	50.9%
YouTube – 'algemeen (voor andere toepassingen dan hierboven)	372	58.3%
Facebook	179	28.1%
Twitter	24	3.8%
WhatsApp	566	88.7%
Instagram	403	63.2%
Snapchat	281	44.0%
Momio	9	1.4%
Skype (of andere communicatie-platforms, zoals FaceTime)	91	14.3%
Legale film-sites, zoals Netflix	176	27.6%
Illegale film-sites, zoals Popcorn Time	80	12.5%
Porno-sites	33	5.2%
Musically	50	7.8%
Wikipedia	197	30.9%
Marktplaats	181	28.4%
Scholieren.com (voor uittreksels, etc.)	119	18.7%
Huiswerk-sites (zoals Woordjesleren, Wrts, etc.)	164	25.7%
Het leerling-volgsysteem van school (zoals Magister)	248	38.9%
Webmail (zoals Gmail, Live.com, Hotmail, etc.)	347	54.4%
Spelletjes-sites	152	23.8%
Online werelden (zoals MovieStarPlanet)	33	5.2%
Gaming-sites (zoals Minecraft, World of Warcraft, etc.)	133	20.8%
Gok-sites (waar je voor geld kunt spelen)	9	1.4%
Anders	34	5.3%

Tabel 24a - Kritische blik op social media (onderzoek 2017)

(schaal van 1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens')

	Gemiddelde	SD
Als je iemand goed wilt leren kennen, bestudeer je zijn of haar Facebook- of Instagram-account	2.83	0.99

Als ik me bij een bericht op sociale media afvraag of dat wel echt waar is, ga ik het controleren	3.02	1.00
Bekende mensen – zoals Rihanna, Obama en de paus – plaatsen zelf hun eigen berichten op social media	2.67	1.08
Berichten op sociale media zijn vaak overdreven	3.70	0.80
Berichten op sociale media laten alleen positieve kanten van iemand zien	3.26	1.03
Berichten op sociale media zeggen niet zo veel over de persoon die ze plaatst	3.40	0.90

Tabel 24b - Kritische blik op social media (onderzoek 2018)
(schaal van 1 "helemaal mee oneens" tot 5 "helemaal mee eens")

	Gemiddelde	SD
Als je iemand goed wilt leren kennen, bestudeer je zijn of haar Facebook- of Instagram-account	2.93	1.55
Als ik me bij een bericht op sociale media afvraag of dat wel echt waar is, ga ik het controleren	2.99	1.65
Bekende mensen – zoals Rihanna, Obama en de paus – plaatsen zelf hun eigen berichten op social media	4.02	1.78
Berichten op sociale media zijn vaak overdreven	3.67	1.22
Berichten op sociale media laten alleen positieve kanten van iemand zien	3.47	1.41
Berichten op sociale media zeggen niet zo veel over de persoon die ze plaatst	3.60	1.39

Tabel 25a - Gespreksonderwerpen met bekenden en onbekenden (onderzoek 2017)
(schaal van 1 "heel vervelend" tot 5 "heel leuk")

	Bekenden		Onbekenden	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
School	3.69	1.11	2.55	1.34
Hobby's	4.31	0.92	3.05	1.50
Sport	3.84	1.26	2.83	1.51
Nieuws	3.42	1.09	2.59	1.34
Geloof	2.39	1.22	1.85	1.14
Uiterlijk	3.49	1.23	2.23	1.33
Kleding	3.86	1.21	2.67	1.44
Lichaam	2.63	1.25	1.81	1.15
Seks	2.16	1.22	1.50	0.96

Tabel 25b - Gespreksonderwerpen met bekenden en onbekenden (onderzoek 2018)

(schaal van 1 'heel vervelend' tot 5 'heel leuk')

	Bekenden		Onbekenden	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
School	3.89	1.34	3.21	1.62
Hobby's	4.61	0.94	3.74	1.57
Sport	4.32	1.24	3.65	1.62
Nieuws	3.99	1.33	3.49	1.60
Geloof	3.71	1.43	3.08	1.66
Uiterlijk	3.57	1.58	2.63	1.71
Kleding	4.00	1.42	3.15	1.71
Lichaam	2.97	1.76	2.29	1.72
Seks	2.35	1.82	1.97	1.71

Tabel 26a - Reacties op persoonlijke vragen van onbekenden (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Daar ga ik (soms) het gesprek mee aan	133	10.6 %
Die negeer ik / ik verbreek het contact	727	58.1 %
Ik bespreek het met mijn ouders	275	22.0 %
Ik bespreek het met mijn broers, zussen, of vrienden	67	5.4 %
Niet van toepassing	278	22.2 %

Tabel 26b - Reacties op persoonlijke vragen van onbekenden (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
--	--------	------------

Daar ga ik (soms) het gesprek mee aan	143	22.4%
Die negeer ik / ik verbreek het contact	228	35.7%
Ik bespreek het mijn ouders	42	6.6%
Ik bespreek het met mijn broers, zussen, of vrienden	31	4.9%
Niet van toepassing	194	30.4%

Tabel 27a – Oordelen over sexting (onderzoek 2017)

(schaal van 1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens')

	Gemiddelde	SD
Als je zo'n foto voor je vriendje of vriendinnetje maakt, hoef je je niet te schamen. Ik vind dat normaal.	1.65	0.90
Als zo'n foto de school rondgaat, heb ik geen medelijden.	2.19	1.16
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, stuur ik hem zelf ook weer door.	1.56	0.90
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, wis ik hem meteen.	4.05	1.13
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, vertel ik het aan een volwassene (bijvoorbeeld mijn ouders of een leraar).	3.73	1.19

Tabel 27b – Oordelen over sexting (onderzoek 2018)

(schaal van 1 'helemaal mee oneens' tot 5 'helemaal mee eens')

	Gemiddelde	SD
Als je zo'n foto voor je vriendje of vriendinnetje maakt, hoef je je niet te schamen. Ik vind dat normaal.	2.02	1.59
Als zo'n foto de school rondgaat, heb ik geen medelijden.	2.48	1.74
Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, stuur ik hem zelf ook weer	1.84	1.54

door.

Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, wis ik hem meteen.	4.24	1.39
--	------	------

Als ik zo'n rondgestuurde foto krijg, vertel ik het aan een volwassene (bijvoorbeeld mijn ouders of een leraar).	3.49	1.79
---	------	------

Tabel 28a - Ervaringen met sexting (zelf en vrienden) (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Zelf aan sexting gedaan	33	2.6 %
Vrienden – Bijna allemaal	3	0.2 %
Vrienden – Meer dan de helft	18	1.4 %
Vrienden – De helft	20	1.6 %
Vrienden – Minder dan de helft	64	5.1 %
Vrienden – Bijna niemand	321	25.6 %
Vrienden – Niemand	826	66.0 %

Tabel 28b - Ervaringen met sexting (zelf en vrienden) (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Zelf aan sexting gedaan	45	7.1%
Vrienden – Bijna allemaal	16	2.5%
Vrienden – Meer dan de helft	2	0.3%
Vrienden – De helft	17	2.7%
Vrienden – Minder dan de helft	36	5.6%
Vrienden – Bijna niemand	137	21.5%
Vrienden – Niemand	430	67.4%

Tabel 29a - Veronderstelde meningen van anderen over sexting (onderzoek 2017)

(schaal van 1 "helemaal oké" tot 5 "helemaal niet oké")

	Gemiddelde	SD
Mening volwassenen	4.74	0.71
Mening vrienden	4.33	0.91

Tabel 29b - Veronderstelde meningen van anderen over sexting (onderzoek 2018)
(schaal van 1 "helemaal oké" tot 5 "helemaal niet oké")

	Gemiddelde	SD
Mening volwassenen	4.98	0.89
Mening vrienden	4.82	1.16

Tabel 30a - Beeldvorming over sexting. Wat zijn de prototypen? (onderzoek 2017)
(schaal van 1 "helemaal mee oneens" tot 5 "helemaal mee eens")

	Meisje		Jongen	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
Is aantrekkelijk	2.42	1.07	2.26	1.10
Is dom	4.07	0.97	4.07	0.99
Is populair	2.41	1.08	2.40	1.13

Tabel 30b - Beeldvorming over sexting. Wat zijn de prototypen? (onderzoek 2018)
(schaal van 1 "helemaal mee oneens" tot 5 "helemaal mee eens")

	Meisje		Jongen	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
Is aantrekkelijk	2.92	1.34	2.66	1.39
Is dom	3.56	1.34	3.58	1.39
Is populair	2.71	1.33	2.68	1.36

Tabel 31a - Oordelen over vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2017)

(schaal van 1 'heel vervelend' tot 5 'helemaal niet vervelend')

	Gemiddelde	SD
Filmpjes die bedoeld zijn om je te laten schrikken	2.59	1.26
Pesterijen	1.44	0.73
Porno	1.79	1.08
Geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes)	1.51	0.90
Akelige ongelukken	1.86	0.99
Misleidende reclame	1.91	0.98
Discriminatie (van homo's, moslims, vluchtelingen, etc.)	1.70	0.91
Grof taalgebruik (bijvoorbeeld van vloggers)	2.53	1.20
	Aantal	Frequentie
Iets anders vervelends meegemaakt	69	5.5 %

Tabel 31b - Oordelen over vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2018)

(schaal van 1 'heel vervelend' tot 5 'helemaal niet vervelend')

	Gemiddelde	SD
Filmpjes die bedoeld zijn om je te laten schrikken	2.94	1.57
Pesterijen	1.97	1.63
Porno	2.48	1.98

Geweld (zoals onthoofdingsfilmpjes)	230	185
Akelige ongelukken	248	164
Misleidende reclame	195	137
Discriminatie (van homo's, moslims, vluchtelingen, etc.)	242	170
Grof taalgebruik (bijvoorbeeld van vloggers)	247	154
	Aantal	Percentage
iets anders vervelends meegemaakt	69	10.8%

Tabel 32a - Eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Ouders	872	69.6 %
Broers of zussen	109	8.7 %
Klasgenoten of vrienden	166	13.3 %
Een vertrouwenspersoon van school	16	1.3 %
Niemand (ik los het zelf wel op)	60	4.8 %
Iemand anders	29	2.3 %

Tabel 32b - Eerste vertrouweling bij vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Ouders	290	45.5%
Broers of zussen	54	8.5%
Klasgenoten of vrienden	146	22.9%
Een vertrouwenspersoon van school	7	1.1%
Niemand (ik los het zelf wel op)	89	13.9%

Iemand anders	52	8.2%
---------------	----	------

Tabel 33a - Gesprekspartners bij vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Met degene die hiervoor genoemd is	412	32.9 %
Met iemand anders dan hiervoor genoemd	50	4.0 %
Zelf opgelost	131	10.5 %
Net van toepassing	659	52.6 %

Tabel 33b - Gesprekspartners bij vervelende gebeurtenissen (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Met degene die hiervoor genoemd is	160	25.1%
Met iemand anders dan hiervoor genoemd	49	7.7%
Zelf opgelost	104	16.3%
Net van toepassing	325	50.9%

Tabel 34a - Het inschatten van online risico's (onderzoek 2017)

(schaal van 1 'heel onwaarschijnlijk' tot 5 'heel waarschijnlijk')

	Gemiddelde	SD
Phishing	2.61	1.19
Ransomware	2.51	1.13
Grooming	2.01	1.09
Misleidende reclame	2.81	1.21
Hate-mail/Flames	2.47	1.13
Nare kettingbrieven	2.55	1.27
Gehackt worden	2.76	1.15
Verkeerd klikken	3.00	1.15

Tabel 34b - Het inschatten van online risico's (onderzoek 2018)

(schaal van 1 'heel onwaarschijnlijk' tot 5 'heel waarschijnlijk')

	Gemiddelde	SD
Phishing	2.44	1.35
Ransomware	2.34	1.25
Grooming	1.98	1.28
Misleidende reclame	2.59	1.41
Hate-mail/Flames	2.26	1.24
Nare kettingbrieven	2.05	1.31
Gehackt worden	2.66	1.30
Verkeerd klikken	2.96	1.34

Tabel 35a - Bronnen voor leren over online risico's (onderzoek 2017)

	Aantal	Percentage
Ouders	966	77.2 %
Oudere broers of zussen	311	24.8 %
Vrienden	405	32.3 %
Leraren op school	588	47.0 %
Tv-programma's	259	20.7 %
De politie	184	14.7 %
Internet-provider	137	10.9 %
Zelf leren via internet	247	19.7 %

Tabel 35b - Bronnen voor leren over online risico's (onderzoek 2018)

	Aantal	Percentage
Ouders	396	62.1%
Oudere broers of zussen	177	27.7%
Vrienden	197	30.9%
Leraren op school	181	28.4%
Tv-programma's	64	10.0%
De politie	104	16.3%
Internet-provider	40	6.3%
Zelf leren via internet	164	25.7%

Tabel 36a - Tegendraads gedrag (onderzoek 2017)

(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
Ik raak gefrustreerd wanneer ik niet mijn eigen keuzes mag maken.	3.34	1.05
Het irriteert mij wanneer iemand mij iets probeert uit te leggen wat ik al weet.	3.61	1.05
Als iets verboden is, denk ik vaak 'dit is precies wat ik ga doen'.	2.11	0.98
Als iemand mij dwingt om iets te doen, heb ik zin om juist het tegenovergestelde te doen.	3.05	1.11
Advies van anderen zorgt ervoor dat ik juist het tegenovergestelde ga doen.	2.31	0.94

Tabel 36b - Tegendraads gedrag (onderzoek 2018)

(schaal van 1 'klopt helemaal niet' tot 5 'klopt helemaal')

	Gemiddelde	SD
Ik raak gefrustreerd wanneer ik niet mijn eigen keuzes mag maken.	3.10	1.25
Het irriteert mij wanneer iemand mij iets probeert uit te leggen wat ik al weet.	3.42	1.23
Als iets verboden is, denk ik vaak 'dit is precies wat ik ga doen'.	2.26	1.18
Als iemand mij dwingt om iets te doen, heb ik zin om juist het tegenovergestelde te doen.	3.13	1.28
Advies van anderen zorgt ervoor dat ik juist het tegenovergestelde ga doen.	2.18	1.06